

2a.

Ivan Prijatelj:

Med Levčevim „Ljubljanskim zvonom“ in Hribar-Tavčarjevimi „Slovanom“.

»Ljubljanski zvon« Levčeve redakcije, ustanovljen l. 1881. na splošni pogled kot glasilo generacije, literarno in svetovnonaziranjsko enotno usmerjene, se je imel že v prvih letih svojega obstanka boriti z vnanjimi in notranjimi težavami ter ovirami. Med vnanjimi je bila največja pač konkurenca celovškega »Kresa«,¹ med notranjimi pa so povzročala krize osobito nesoglasja med sotrudniki in celo med izdajatelji,² določena po činiteljih ne tolikanj literarnega kolikor bolj političnega značaja. Mlademu Levčevemu »Zvonu« je bilo zelo na kvar zlasti to, da se je bil njega urednik, po poklicu državni uradnik, precej aktivno uvrstil med pristaše takrat nanovo snujoče se Šukljetove slovenske vladne stranke takozvanih »elastikarjev«. Prijateljstvo do Šukljeta in Levca, kakor tudi prirojeno nagnjenje do zmernejših, finejših form javnega nastopanja je povzročilo, da se je med akterje nove Šukljetove stranke uvrstil tudi idejator našega »poetičnega realizma« — katerega glasilo je bil »Ljubljanski zvon« — Janko Kersnik.

¹ Prim. mojo razpravo: »Ustanovitev ‚Ljubljanskega zvona‘ in celovškega ‚Kresa‘« v »Razpravah« III., str. 175. do 235.

² Ibidem, str. 217. do 218.

Ze takoj spočetka se je videlo, da v politiki ne pojde v Šukljetovo stranko za Levcem in Kersnikom tretji soustanovitelj »Ljubljanskega zvona« — dr. Ivan Tavčar, ki je čutil v sebi poleg pisateljskega daru tudi še izrazito nagnjenje do praktične in sicer radikalno-narodne in vseslovanske politike. Z drjem. Tavčarjem je imel Levec konflikt že leta 1881. zaradi Tavčarjevega »planinskohrvaškega« govora ob priliki pogreba Šenoe v Zagrebu. Sence tega konflikta so padale na njune medsebojne odnošaje še vse leto 1882.³ V juniju leta 1883. so prišle dolgopričakovane volitve za kranjski deželni zbor, ob priliki katerih je dr. Tavčar izdal — pač, da se prikupi slogaškemu »centralnemu volilnemu komiteju« — znano pobožno okrožnico, katera je tako razjarila svobodomiselca Levca, da je nameraval napisati v Vošnjakov »Slovenski narod«, izhajajoč takrat pod glavnim uredništvom Železnikarja, v tem poslu Tavčarjevega naslednika, oster članek zoper svojega tovariša pri izdajanju »Zvona«. Dr. Tavčar je sklenil kandidirati na svojo roko zoper oficialnega kandidata »centralnega volilnega odbora«, Robiča. Levec je bil vesel, da se drju. Tavčarju njegova poteza s pobožno okrožnico ni posrečila, in je pisal dne 30. maja 1883. Kersniku: »Tedaj dr. I v a n je srečno pokopan, t. j. pokopal se je sam! Strašna indignacija zoper njega: farji, Klunovci, Vošnjakovci, vsi so složni zoper njega! Servus!«⁴ A »centralni volilni odbor« je pustil pasti tudi bodočega ustanovitelja slovenske vladne stranke, Šukljeta, kateri je istotako sklenil kandidirati na svojo pest in za katerega izvolitev se je Levec odločil angažirati celo z izdajateljskim fondom »Ljubljanskega zvona«, o čemer je sporočil Levec Kersniku dne 7. junija 1883 naslednje: »Šuklje potrebuje zdaj 200 fl novcev. Posodimo mu jih iz Zvonove b l a g a j n e. Vzem

³ Prim. mojega »Kersnika« II. in III., str. 435.

⁴ Kersnikova zapuščina na Brdu.

jih ti na svoje ime in piši takoj dr. Staretu [upravitelju »Zvona«]. Reci, da denar ti vzameš do meseca novembra in da jaz nimam nič zoper to. A da posodiva denar Šukljetu, to ostane t a j n o za vselej, ker se Zvon ne sme mešati v agitacijo.«⁴ V to Levčevo pismo je pristavil tudi Šuklje svoj lastnoročni pripis: »Nujnega odgovora prosi Fr. Šuklje«. Glede šans Tavčarjeve izvolitve pa je bil Levec trenutno takrat že drugega mnenja, ker je isto pismo Kersniku zaključil z besedami: »Tavčarjeva volitev je gotova, ker farji potrebujejo **fanghunda** zoper nas.« Ker je Vošnjakov »Slovenski narod«, pač zaradi Tavčarjeve okrožnice, prinesel kratko obsodbo Tavčarjevega manifesta, češ, da temu kandidatu »manjka treh glavnih političnih čednostij: discipline, takta in doslednosti, katere čednosti se ne dajo nadomestiti z nobenim pronunciamento«,⁵ in je ta izpad proti nedavnemu Jurčičevemu nasledniku v redakciji »Naroda« pri inteligenci dosegel ravno nasprotni učinek, takrat se je Levec začel resno bati, da bi utegnil biti njegov kolega v »Zvonovem« izdajateljstvu, dr. Tavčar, kot kandidat na svojo pest — izvoljen in je dne 7. junija 1883 pisal Kersniku: »Do komolca hvalim boga, da včeraj nisem spisal dogovorjenega članka zoper Tavčarjevo kandidaturo. Notica v sinočnjem Narodu je dovelj krotka, in vendar je padla kakor bomba na Ljubljano. A reči se mora, da je učinek te notice ta, da je Tavčar osobito v našem [svobodomiselnem] ostrogu pridobil nekoliko s i m p a t i j. Ljudje filisterski pravijo, da je breztaktno napa dati človeka v listu, kateremu je bil še pred kratkim šefredaktor. To je res, ako bi bil Tavčar ostal tak,

⁴ Kersnik je sicer dovolil, da dobi Šuklje iz »Zvona« blagajne posojilo za agitacijo, a Šuklje se tega dovoljenja pozneje ni poslužil, ker piše Levec Kersniku dne 9. junija 1880: »Šuklje... denarja ni vzel.«

⁵ Slovenski narod z dne 6. junija 1883, števil. 127.

kakeršen je bil urednik Narodu. Pa filister se ne briga za vso kameleonsko izpremembo Tavčarjevo ter poučarja samo to, da je v hudih in slabih časih tla ko delal Narodu, kateri ga zdaj napada. Pomisli, da bi bil moj članek še ostrejši in da bi bil za tega delj še bolj škodoval. Filister tudi nič ne računa z intrigo Tavčarjevo zoper dr. Zarnika... Danes sem jaz prepričan, da bode dr. T a v č a r g o t o v o i z v o l j e n. Ančnik [Anton Knez] je sklical vse volilce na 8. uro zjutraj pred volitvijo. Tam se jim bode dr. Tavčar predstavil ter jih pozdravil. Njegova zgovornost se pa z Robičevo niti primerjati ne da. Veruj mi, da bode zadnjo uro vse omahljivce pridobil zase... Veruj mi, farji že računajo s Tavčarjem, da ga porabijo zoper Vošnjaka in Zarnika. Sinočna notica je farjem še le prav oči odprla. Zato se tudi Klun samo smeje, roke križem drži ter se tudi za Robiča ne gane... Klun je bil hud, da je sinoč N a r o d Tavčarja t a k o napadel. Zdaj mi nihče ne vzame vere, da farji gotovo računajo na **Tavčarja**, da bode pomagal vsaj pri dnevniku.« [»Slovenec« je imel v prihodnjem mesecu ob priliki cesarjevega obiska postati dnevnik.]

Pri volitvah dne 12. junija 1883 sta zmagala pač Šuklje in Kersnik, ne pa dr. Tavčar, kateremu pri ljubljanskih razmerah pač ni ostalo neznan, da sta bila zoper njegovo kandidaturo tudi oba soizdajatelja »Zvona«, Levec in Kersnik. Ta okoliščina dr. Tavčarja, ki je v tem letniku »Zvona« priobčeval povest »Vita vitae meae« in imel za prihodnji letnik pripravljen uvodni roman »Mrtva srca«, ni posebno privezovala na list. Levec pa je potreboval pri »Zvonu« ne samo pesnikov, ampak zlasti tudi romanopiscev. Dne 5. julija 1883 mu je pisal mož, na čigar kritikø je urednik »Zvona« mnogo dal, prof. Erjavec iz Gorice: »Gorazd jako lepo napreduje, zadnja balada (,Stari grad') je izvrstna, ,Cyclamen' se bere prav ugodno, ali kar se more

dozdaj soditi, je bolj novela, nego roman.«⁶ Morebiti se je Levec že takrat na tihem malo bal, da bi mu zaradi njegove politične orientacije v prilog Šukljetove smeri utegnila odpasti ne samo Gregorčič in Aškerc, ampak zlasti tudi dr. Tavčar. Zatorej je skrbel, da bi osobito na mesto poslednjega našel nadomestnika v drju. Deteli. Pisal je torej dne 5. avgusta 1883 Kersniku: »... z Detelo boš kaj govoril. Prosi ga, da za novo leto spet kaj spiše. Tega ne smemo pustiti iz rok. Za pesmi se mi godi prav trdo. S P o s a v s k i m ni nič, tudi Funtek se je zbirsal; kar mi je poslal zadnje mesece, to je sama proza v lepo donečih verzih. Gregorčiču se godi baje materialno s l a b o. Nakupil si je nekaj grunta ter se pri tem zadolžil: štola ga pa sama ne more rediti. Gorazd mi piše, da je zdaj administrator velike ekonomije in fare, 2000 duš broječe, in da ne utegne peti.⁷ In tako sem popolnoma na suhem«. Drju. Deteli je Levec tudi sam pisal, nakar mu je v pismu iz Ljubljane odgovoril avtor »Malega življenja« dne 22. avgusta 1883: »Vaše pismo sem prejel, in veseli me veliko zauspanje, ki ga stavite name. Dodelanega še nimam nič, vendar pa upam, da Vam že meseca oktobra, gotovo pa novembra pošljem v presojo zgodovinski roman, na katerega me je lansko leto nekoliko napolil Šuklje. Vem pa dobro, da niste v taki zadregi, kakor mi pišete, zakaj Tavčar namerava — to vidim iz njegovega govorjenja — pričeti meseca decembra kako daljšo povest, in v tem slučaju vedite, se jaz umaknem. Pred

⁶ Levčeva zapuščina v mestnem arhivu ljubljanskem.

⁷ Aškerc je pisal dne 20. julija 1883 Levcu iz Podsrede: »... že več mesecev nekako 'počivam' glede produktivnega dela in — zdaj kaže, da bom moral nolens volens počivati še par mesecev ter b... [Bogu] posoditi čas, glavo in roke! Da čujete! Moj dozdanski chef, župnik dobil je drugo faro in mene so postavili 15. t. m. za provizorja nad 2000 duš broječi župi! Noča bene je tukaj velika ekonomija, pa bo moral po tem takem moj Pegaz zdaj pomagati žito voziti, orati, mlatiti etc.«

zimo torej dobite izdelek mojega uma, ali pa — saj boste videli — moje dlani...« Dr. Detela je držal svojo besedo in dne 8. novembra 1883 poslal Levcu rokopis svojega »Velikega grofa« z besedami: »Kakor sem obljubil, Vam pošiljam svoj roman v presojo. Če se Vam dopade, dobro; če ne, imate gosp. Tavčarja še vedno v rezervi. Žanr je čisto drugačen, in bog ve, kaj poroče bralci, katerih okus morate Vi poznati. Na ta predmet me je napotil prav za prav Šuklje, in jaz sem se potrudil, da sem pregledal zgodovinarje, ki opisujejo to dobo, zlasti one, ki so v nji živeli, kakor Eneja Silvija, Hinderbacha in Behajma, tako da se zanašam, da se nisem nikjer pregrešil proti času in njegovi podobi. Toda to so seveda mali pogrški; če sem se velikih ognil, morate Vi spoznati.« Levec je poslal Detelov roman Kersniku, kateri mu je prejem rokopisa potrdil dne 11. decembra 1883 z besedami: »Detelov roman prejel in ga bom naglo prebral«. A »Veliki grof« ni ugajal niti Kersniku niti Levcu, zbog česar sta se oba dva odločila, da bo »Zvon« v prihodnjem letu prinašal kot uvodno povest rajši Tavčarjeva »Mrtva srca«, Detelov roman pa je uredništvo zaenkrat dalo na led. Skromnega Detelo ta stvar ni užalila, kakor se razvidi iz njegovega pisma Levcu z dne 29. decembra 1883, v katerem piše Detela med drugim: »Kar se tiče moje povesti, nič ne dene, če je ne sprejmete v 'Zvon'; s tem pristavkom sem Vam jo bil tudi poslal. Nimate pa prav, da mi nečete navesti drugih vzrokov, razen glavnega. [Kakšen je bil ta »glavni« vzrok, se ne da doznati, ker dr. Detela pisem svojih dopisnikov in tudi korespondence Levca ni maral dati literarnim zgodovinarjem v uporabo]. Vi bolj veste, kaj dopade bralcem in kaj ne, nego jaz; a uredniku se ne sme zdeti sitno resnico povedati komur si bodi. Kersnik bo nemara v jednaki zadregi; a jaz nisem hudoben človek, da bi ga v nji pušal. Recite torej, prosim Vas, ako se mu

povest ne dopade, Schwamm drüber. Ni mi je treba nazaj pošiljati, niti pisati diplomatskih pisem, v peč naj jo vrže.

Ko se je v septembrskem in oktobrskem zasedanju kranjskega deželnega zbora leta 1883, ob priliki verifikacije dveh nemških poslancev iz veleposestva in ob votiranju 600 gld. za prostovoljni poduk nemščine v ljudskih šolah začela formirati Šukljetoва slovenska vladna stranka, dočim se je pod imenom drja. Zarnika, odrekšega se po tem povodu mandatu, prav za prav pa pod Tavčarjem in Hribarjem začela tvoriti radikalno-narodna stranka, takrat je »Zvonu« prvi odpovedal svoje sotrudištvo Simon Gregorčič, o čemer je Levec javil Kersniku dne 9. novembra 1883 z naslednjimi indirektnimi besedami: »Gregorčič mi je pisal, da ne misli nič več pisati pesnij — ker ima preveč opraviti s skrbjo za — ‚kruh‘ in ker ga ‚prava poezija‘ zapušča. Mislim, da mož v svoje vinograde ni zakopal samo svojih novcev, ampak tudi svojo delavnost in poezijo.«⁷ V tistem pismu javlja Levec Kersniku o razdoru v ljubljanskem literarno-zabavnem klubu, iz katerega je »Zvonu« tudi prihajala krepka podpora: »Ambrožič, Hafner, Železnikar in Zabukovec so srečno razpršili naš literarno-zabavni klub, iz jeze na Vas poslance«. Torej tudi te razprtije so bila kriva trenja med radikalci in »elastikarji«, še preden je stranka poslednjih kot taka nastopila.

Šuklje in Kersnik sta sklicala na dan 18. novembra 1883 v Mengšu shod volivcev, na katerem sta branila glasovanje o verifikaciji in o votiranju zloglasnih 600 gld. Kersnik je angažiral urednika »Zvona« za žur-

⁷ Dopis, ki ga ima tu Levec v mislih, je poslal Gregorčič Levcu na dopisnici z dne 29. oktobra 1883, napisani v srbski cirilici. Glasil se je tako-le: »Dragi! Na Tvoj dopis Ti naznanjam, da jaz sploh ne mislim več pisati pesnij, ker me prava poezija zapušča in ker imam preveč opravka s skrbjo za — kruh.«

nalističnega sotrudnika snujoče se vladne stranke in mu je dne 20. novembra 1883 poslal svoj govor, da napiše o njem poročilo za »Slovenskega gospodarja«. Levec mu je dne 22. novembra 1883 odgovoril: »Poslal sem danes ‚Edinosti‘ dopis, v katerem je priložen ves Tvoj in Šukljejev govor... V Gospodarju pa res ne utegnem pisati, ker sem že s tem dopisom in popravljanjem govorov izgubil ravno p o l d n e v a.« Da se je Levec tako angažiral za zmerno ali vladno stranko, to ni imelo svojega vzroka samo v prijateljstvu do Šukljeta in Kersnika, marveč tudi v drugih okoliščinah, o katerih zvedemo iz njegove korespondence s prof. Starretom. Poslednji je »Zvonovega« urednika vprašal dne 26. oktobra 1883: »Kaj počnete?... Pozdravite mi Šukljeta; nič naj se ne ustraši nikogar in ničesar, ako je prepričan in Vi ž njim, da je njegovo delo narodu koristno. Meni so razmere po naših mestih premalo znane, in bi se lahko v sodbi motil«. Na to pismo je Levec naslednji dan pojasnil stvar glede snujoče se nove stranke piscu »Pisem iz Zagreba« tako-le: »O politični situaciji Vam danes ne utegnem pisati, samo to pravim, da sem jaz tistega mnenja o tej stvari, kakor sta Šuklje in Kersnik, katerima se je začel nasledovati tudi dr. Vošnjak. Dr. Zarnik je ostal s svojo srborito opozicijo sam ter je odložil mandat. Šuklje in Kersnik sta vprašala za svet Riegerja in Jirečka, kako se jima je vesti o verifikaciji in o tistih 600 gld. za poduk v II. deželnem jeziku, katerih ni želel toliko minister Conrad, kolikor dvor in vojni minister. A Rieger in Jireček sta oba svetovala glasovati za vladno, in narodna večina je šla za njima. Kar piše ‚Slov. Narod‘, to Vas ne sme begati, kajti pomislite, da je dr. Zarnik predsednik upravnega odbora ‚Narodne tiskarne‘ in zatorej tudi pri ‚Slov. Narodu‘ odločevalni faktor. Taaffe je rekel 14. t. m. grofu Pacetu, kakor mi je včeraj sam pravil: ‚Die

Slovenen waren bis jetzt für eine jede Regierung eine Verlegenheit und für keine ein Nutzen; aber der letzte Landtag hat bewiesen, dass sie auch regierungsfähig sind, was man bis jetzt in den maßgebendsten Kreisen bezweifelt hat. Jetzt sind sie ein Faktor geworden, mit dem eine jede Regierung wird rechnen müssen.«⁸

V začetku decembra 1883 sta se začeli formirati v slovenskem svobodomiselnem taboru obe nasprotni falangi, radikalna in zmerna, ter metati senco tudi na kulturne institucije, n. pr. na »Slovensko matico« in na »Zvon«. Že takrat so začeli nekateri radikalci v agitatorski vnemi vzdevati pristašem zmerne ali vladne politične smeri ime »renegatov«, kakor se razvidi iz pisma, ki ga je dne 4. decembra 1883 pisal Levec Kersniku: »Pričakujemo te prav gotovo jutri, t. j. v sredo opoludne v Ljubljano, da se udeležiš Matičinega občnega zbora... Ljubljanski radikalci pod generalom dr. Ivanom [Tavčarjem], feldveblom Železnikarjem in vicefrajtarjem dr. Zarnikom nam napovedujejo boj. Mi smo v jako sitnem položaju. Braniti nam je odbor, s čigar delovanjem in gospodarstvom sami nismo zadovoljni. Sicer smo si posamične točke porazdelili; na odgovor smo pripravljeni Šuklje, Senekovič, Wiesthaller in jaz, a kaj to pomaga, ko zna med vsemi štirimi jedini Šuklje govoriti. Ti tedaj moraš priti in gotovo računjamo nate. Dr. Zarnik je šel na Notranjsko, v Trst in Gorico zase delat ‚Stimmung‘. Dolenc mi piše, kaj je ta poštenjak v Trstu počel. Pravil je, da smo Šuklje, ti in jaz, od vlade kupljeni, postali renegatje. Mislim, da pride vendar enkrat čas, da se temu človeku ‚gobec‘ zamaši.«

Pri »Matici« je stvar sicer še gladko in brez incidentov stekla, zato pa se je »elastičnemu« »Zvonu« napovedal z Novim letom konkurent »Slovan«, katerega

⁸ Iz Staretove zapuščine dobil po posredovanju prof. dr. Jan. Polca.

je — zaenkrat še kot »politično-poučen« list naznačjal Ivan Hribar v »Slovenskem narodu« že 10. decembra 1883.⁹ Kakšna čuvstva so navdajala Levca ob napovedi »Slovana«, o tem nas dobro informira njegova korespondenca s prof. Staretom in Kersnikom. Josip Stare je pisal Levcu dne 18. septembra 1883 iz Zagreba o razporu v slovenskem naprednem taboru in podobnih razmerah na Hrvaškem naslednje: »O slovenskem razporu Hrvati različno mislijo, eni so za Šukljeta, drugi za Zarnika; jaz pa sam ne vem, komu bi dal prav, zato ker sedanje razmere na Slovenskem premalo poznam, dasi tudi dobro vem, da ne gre z glavo skozi zid... Pri nas vse pri starem. Dva beletristična lista [Vienac' in Kumičićeva 'Hrvatska vila'] sta nam preveč, zlasti ker sta si tudi politično in gmotno nasprotnika. Preveč 'gšefta', 'Matičarji' smo brez lista. O tem bi Vam mogel mnogo pripovedovati sub rosa, pisati se ne da. Radi bi si ustanovili svoj list, ali ta bi bil — tretji, a to ne kaže. Ni nemogoče, da propadeta i 'Vienac' i 'Vila'. Ko bi se to zgodilo, potem bi 'Matičarji' kar črez noč utemeljili nov list, ki bi se gotovo ne bal nobene konkurence.« V odgovor na to pismo je Levec Staretu dne 19. decembra 1883 tako-le pojasnil zakulisne razmere, ki so vladale v Ljubljani v času, ko je Ivan Hribar snoval svojega »Slovana«: »O politiki Vam samo to v kratkem poročam, da so se vsi poslanci (razen dr. Dolenca) popolnoma zedinili ter odobravajo postopanje narodne večine v zadnjem [deželnem] zboru [kranjskem]. Svetec sam mi je pravil, da mu je jako žal, da je v zboru nasprotoval Kersniku in Šukljeju, a da takrat ni poznal situacije; zdaj vidi, da sta imela prav. Nezadovoljni

⁹ Slovenski narod z dne 10. decembra 1883, številka 282. — Ivan Hribar sedaj izjavlja, da je on ustanovil »Slovana« kot ilustriran list in kot glasilo za širjenje slovanske vzajemnosti. (»Moji spomini« I., str. 106.)

so s poslanci samo dr. Zarnik in mladi možje, ki hrepene po poslanski časti, n. pr. Hribar, dr. Tavčar, dr. Derč itd. Dr. Zarnik — živa lenoba, ki se ne udeležuje nobene odsekov seje — se je z mestnim statutom [predloženim vladi v potrditev samo v slovenskem besedilu] blamiral, zato je odstopil. Mož zakonske osnove niti prečital ni ter je naredil in dal tiskati poročilo, ki je bilo z osnovo v protislovju. A on ima »Narod« v rokah, ker je direktor »Narodne tiskarne«. Sploh ni dr. Zarnik za nobeno delo, ampak samo za debato, — ,za Sultana, da lajal bo', kakor pravi Prešeren. T a k je izvrsten, a vedno ga mora pameten mož imeti na lancu ter ga o pravem času počuvati, če ne, začne ta Sultan v svoji jezi lajati tudi na narodnjake. Z Jurčičem je izgubil svojega gospodarja in zdaj laja na vse. Hribar si je ustanovil svoj list. Izpodriniti hoče ,Novice', a preverjen sem, da bo škodoval največ že itak silno plitvemu ,Narodu' in — nekoliko tudi ,Ljubljanskemu zvonu'. Vsaj njegovi agentje ščujejo ljudi po deželi, da sva Kersnik in jaz vladna pristaša, ergo odpadnika. A ne strašiva se posebno novega konkurenta... Ako že Vi tožite, da imate na Hrvaškem preveč d v a leposlovnih listov, kaj naj porečem jaz, ko imamo zdaj p o l t r e t j i list. Videl bom, kaj prinese novo leto. Dozdaj smo izhajali dobro, t. j. imeli okoli 1200 stalnih naročnikov. Gradiva imam vedno dovolj, samo pesmi dobrih ne. Tudi se bojim, da prihodnje leto roman v ,Zvonu' ne bo ugajal. Tavčar vsaj moj pisatelj ni. Vse je preštirano, nič naravnega. A nisem mu mogel odreči, ker je list tudi njegov.« — Nato poroča Levec Staretu o težavah pri »Slov. matici« in završuje to svoje pismo z besedami: »Včasih bi človek kar obupal. Nič drugega ko delo na vse strani in za vse to samo — o s e b n o n a s p r o t o v a n j e in konkurenca pri ,Zvonu'. Lepa hvala za poslane stvari! Prosim Vas, da mi vsaj za 3. številko spet kaj pošljete. Sicer mi pa vsaka stvarca

dobro dojde, ker vidim, da moram z ozirom na ‚Slovan‘ ‚Listek‘ bolje uredovati. Saj naši politikarji bero samo drobiž, do leposlovja jim ni.« Glede na to, da so ‚elastikarji‘ naglašali vedno zgolj potrebe kranjske dežele in so tudi v klubu kranjskih deželnih poslancev dosegli neki tak sklep, proti čemur je protestiral »Narod« v notici »Toujour Kranjsko«,¹⁰ zategadelj je odgovoril Stare Levcu dne 29. dec. 1883 z naslednjimi vrsticami: »Bojim se, da bi ‚Zvon‘ ne izgubil naročnikov zaradi političnega razpora, zakaj tukajšnji Štajerci se že groze, da ne bodo podpirali kranjskega separatizma; in to sem čul, ko smo se menili o ‚Zvonu‘. Zamerijo Vam, da ste s Šukljetom in Kersnikom podpisali posebni telegram na Miklošiča.« Levec je Staretu odgovoril dne 3. jan. 1884 zelo pogumno: »Za ‚Zvon‘ se nikar ne bojte. Hribar me uverjuje, da mu ‚Slovan‘ nikakor ne bo škodoval, ker bo ‚Slovan‘ v prvi vrsti političen list, ki ima namen izpodriniti ‚Novice‘. Tudi ‚občno mnenje‘ se je potolažilo, in naročniki prav pridno dohajajo; do danes imamo 50 novih poštnih naročnikov. Ako bi se godilo listu slabo, je pripravljen Kersnik žrtvovati nekoliko stotakov in v sili osnovati posebno tiskarno. [Njegov tast Luka] Tavčar mu je te dni namreč izplačal doto; ž njo si je kupil polovico brdske, sodno na 120.000 gld. cenjene graščine. Drugo polovico graščine ima njegova mati. Dovoljenje za tiskarno bi nama Winkler takoj dal, a tudi nobena druga vlada ga nama po zakonu ne more odreči, ker ima vsak list pravico, da si osnuje svojo tiskarno. ‚Ljubljanski Zvon‘, pravi Kersnik, mora biti, ‚Kresu‘ in ‚Slovanu‘ in vsem drugim listom svoje vrste vsaj toliko naprej, kolikor je dolg najdaljši konj! ‚Um eine gute Pferdelänge voran!«

¹⁰ Slovenski narod z dne 3. decembra 1883, števil. 277.

V dopisovanju s Kersnikom pa Levec glede »Zvo-
 nove« bodočnosti spočetka ni bil tako samozavesten.
 Pisal je Kersniku dne 11. dec. 1883 pismo, v katerem
 so stali naslednji stavki: »Novorojeni ‚Slovan‘ od dne
 do dne svoje rožičke kaže bolj proti — ‚Zvonu‘. Okle-
 nili so se ga vsi zagrizeni Kresovci, tako n. pr. Krek,
 Trstenjak, Raič, Levstik i. dr. Tudi naš Tavčar se je
 ózko zvezal s Hribarjem. In tako nam bode letos dr.
 Ivan škodoval na dveh straneh, indirektno s svojim
 pretiranim in afektiranim, t. j. neslanim romanom in
 direktno s ‚Slovanom‘. Politična stran njegova je obr-
 nena zoper delovanje vladne narodne stranke, lepo-
 slovna zoper ‚Zvon‘, oziroma zoper tebe in mene...
 Biti nama je opreznima in delavnima. Hudič je le to,
 da Tavčarjev roman letos ni za nič. Detelja je pa
 še slabejši. Ti boš moral skrbeti za drobne povesti.«
 Kersnik je Levcu vzravnal pogum s svojim odgovorom
 z dne 12. dec. 1883, ki je imel med drugim naslednjo
 zanimivo vsebino: »Novorojenec, Slovan‘ naj te nikar ne
 straši. Jaz moram reči, da me veseli, in da me bode on
 — če se nam bo kaj vsajal — še najbolj pripravil do
 vztrajnega dela. Tega Tavčarja bi jaz najrajši ven
 vrgel, in naj bi bilo, kar hoče, pisal zopet en roman za
 celo leto, morda boljšega ko zadnjega, ker sam čutim,
 da mi moči polagoma rasejo. Ti se boš morda smijal,
 ali pa dejal, da sem grozno namišljen. Pa saj se gradivo
 človeku kar v roke sili. Vrag bi bil, ko bi ‚Kresovcev‘
 in ‚Slovanov‘ ne pustili ‚um eine Pferdellänge‘ za se-
 boj. Boga zahvali, da imajo Levstika v svojej družbi;
 to bo mora njihova; in po vrhu še Kreka. Ti le glej, da
 ti Terdina, Gregorčič, Gorazd in Funtek ne uidejo, po-
 tem bo že šlo. Trstenjak, Raič e tutti quanti nas vendar
 ne bodo strašili. Sploh se mi vidi, da Hribar bolj name-
 rava gladiti si pot do poslanstva, in da se bo kultivirala
 v listu najbolj politična in sicer ‚radikalna‘ stran. To
 pa mora biti efemerno, ako se naš položaj predrugači

[ako Taaffejev sistem pade]; kajti tedaj bomo vsi radikalci in ‚Narod‘ bo naš list; če pa ostanejo politične razmere stabilne, potem nam ‚Slovan‘ ne bo škodil, le koristil nam bo. Pri nas je le to žalostno, da ne poznamo nobene avtoritete, nego vsak svojo lastno, v lastni umazani koži se po svetu plazečo samoljubnost. Poleg tega pa pozabimo, kako krvavo nam je treba vsacega, kdorkoli se poda v javnost in kateri ima količkaj zmožnosti. Pa kaj bi govoril, ko sam še bolje poznam razmere. Reči pa moram, da imam tem večji pogum in tem večje veselje, čim več je opozicije. Sploh pa bomo videli, kaj bo iz te moke. Sicer pa le pogum, če nama bo stvar preneumna, bodeva pa Tavčarja in vrh njega še Stritarja vun vrgla. Aut nobiscum, aut contra nos! Ker jaz mislim, da v našem podvzetju mora veljati tudi avtoriteta: e d i n o delovanje in ne ‚danes tukaj, jutri tam‘, ali pa nikjer.«

Kersnik je Levca navdal s pogumom, toda samo za nekaj časa. Dne 20. dec. 1883 mu je urednik zopet tožil, kakšen »križ« ima s porajajočim se »Slovanom«: »V nedeljo je bil Resman pri meni in pripovedoval mi je, kako so po Krasu agitirali zoper nas. Resmana so vjeli s tem, da je ‚Slovan‘ naperjen zoper ‚Novice‘; pri ‚Kresovcih‘ so rekli, da ima namen jamo izkopati ‚meni‘, ker sem Kersnikov in Šukljjetov pristaš! Da je agitacija zoper ‚Zvon‘ intenzivna, vidim iz tega, ker naročniki nič ne prihajajo. Druga leta jih je hodilo po 30, 20, 15 ali vsaj 10 na dan; letos navadno pride po 5, 4, 2 do 1 nakaznice. Samo prvi dan jih je bilo 12.«

Ivan Hribar je po vsej verjetnosti začel dobivati pisma, da bi ne bilo dobro, ako bi »Slovan« izpodkopal »Zvon«. Takšno pismo mu je pisal n. pr. dr. Fr. Celestin, ki je o tem dne 28. dec. 1883 sporočil Levcu naslednje: »Hribarju sem pisal, da se mi ne zdi praktično, da preveč cepimo moči. Odgovoril mi je, da se motim.

Meni bo drago, če je res tako... Meni se vendar zdi, da imamo preveč tri liste, ki imajo skoraj eden namen (,Zvon', ,Kres' in ,Slovan'): nismo praktični in ne znamo podpirati enega podjetja, ki bi bilo potem res lahko prav dobro v vsakem pogledu.« Ivan Hribar je Levcu pisal posebno pismo, v katerem mu je zatrjeval, da »Slovan« ne bo delal konkurence »Zvonu«. O svojem odgovoru, ki ga je poslal Hribarju na to zatrdilo, je Levec sporočil Kersniku pred Božičem 1883: »Jaz sem mu odgovoril, da so njegovi agentje in prijatelji v svoji gorečnosti najbrž dalje šli, nego je njemu ljubo. Sicer pa je moglo vsakemu mislečemu človeku sumnjo vzbuditi, da je, ako je list političen, sodelavcev iskal okrog takih Zvonovih prijateljev, ki se v obče ne peč a j o s politiko (n. pr. pri Štreklju,¹¹ Erjavcu, Gregorčiču, Krilanu). To sumnjo podpira, pisal sem mu, tudi v ,Slov. Narodu' priobčeni program, kajti, ako bi bil ,Slovan' samo pri prostemu narodu namenjen, ne bi iskal sodelavcev med učenjaki in vseučiliškimi profesorji. Po priobčenem programu mora pa vsak soditi, da je list naperjen tudi proti Zvonu. Vsa Ljubljana misli tako. Sicer pa verujem, pristavil sem, njegovi moški b e s e d i in ,Ljubljanski Zvon' bo smatral ,Slovana' kot svojega političnega brata ter ga tudi kot takega pozdravil.«

Kljub temu, da je bil Ivan Hribar izjavil, da bo njegov »Slovan« zgolj »politično-poučen« list in da je v privatnem pismu Levcu zatrjeval, da z novim listom ne namerava delati »Zvonu« konkurence, se je Levec »Slovana« vendar tako bal, da je zoper snujoči se Hribarjev list priobčil v tržaški »Edinosti« z dne 19. dec. 1883 anonimen in jako oster dopis, v katerem je izra-

¹¹ Štrekelj že od vsega početka ni bil prijazen »Slovanu«, ker je že dne 21. novembra 1883 pisal Levcu o njem: »Nov list boste torej imeli v Ljubljani! ,Slovan' bo; naj bo v resnici slovanski! Posebnega upanja ne stavim vanj.«

žal bojazen, da bo novi »Slovan« kultiviral vseslovansko frazo, še bolj pa »pobijal« slovenske kulturne delavce zmernejšega političnega prepričanja. Pravijo — izvaja Levec v tem dopisu — da bo novi list širil slovansko idejo med Slovenci. »Bati se je le, da zaradi slovanske ideje ne zgrešimo izpred očíj slovenske ideje, da iz mladih ljudij ne vzgajamo vseslovanskih fantastov in pustolovcev, ki imajo za vse druge slovanske narode jezik in srce, a doma... tu so pa narodni nihilisti... Sicer je pa ta radikalizem in panslavizem le pretveza, kajti po vseh javnih prostorih se govori, da novemu listu bode glavni namen tisto dandanes v nas Slovencih na dnevni red postavljeno ‚pobijanje‘ politično in literarno delujočih mož, ki so slučajno nekoliko drugačnega mnenja...«¹² Zdi se, da je bil Levec zaradi napovedujočega se »Slovana« tako disgustiran, da je imel mimogrede celo namen sam ubiti »Zvon«. O tej svoji nameri je moral nekaj sporočiti »Zvonovemu« in bodočemu »Slovanovemu« sotrudniku drju. Celestinu, nakar mu je ta dne 5. januarja 1884 odgovoril naslednje: »Hvala ti za Tvoje zanimivo pismo! Prav iskreno mi je žal, da Ti delajo ovire in Ti hlade dobro voljo za ‚Zvon‘. Pa ‚ubiti‘ ga ne smeš: ‚wer ausharrt wird gekrönt‘, mislim, da smo brali tam nekedaj na šolskih klopeh. Jaz še celo na Kres ravno za to nisem naročen — načelno — da si moči ne drobimo in tudi pri Slovanu si težko mislim smer, ki bi je ne mogel zastopati ‚Zvon‘. Pa Hr[ibar] trdi, da bode nekaj takega: on se ve

¹² Da je bil ta dopis v »Edinosti« res Levčev, se razvidi iz naslednjega pisma, ki ga je pisal dne 4. januarja 1884 — torej že po izidu prve številke »Slovana« — Levec Janku Kersniku: »Svetujem ti, da opustimo vsako dopisovanje v ‚Edinost‘. Dolenec [urednik »Edinosti«] je grandšema in šalobarda. Lovi se na dve strani in Hribarju je sam povedal, da sem jaz pisal dopis zoper ‚Slovana‘. Ako še dalje dopisujemo, škodovali bodemo samo ‚Zvonu‘. No, ‚Slovan‘ mu res ne bo delal konkurence, a Hribar bi nam z osebnim agitovanjem marsikaj škodoval.«

najbolj ve — in bode pokazati moral. [Iz teh besed se razvidi, da je Hribar s »Slovanom« prvotno nameraval izdajati res samo publicističen tednik, ki bi književnemu »Zvonu« ne delal konkurence.] Zagr[ebški] Slovenčiči smo bili malo hudi, ker so poslanci glasovali za onih 600 f., in mislim, da po pravici: saj si vendar ne morem prav misliti, da se je vlada v ta znesek tako zaljubila, da bi nas bila šibala, če bi ji zneska ne dovolilil! Jaz gotovo ne bi bil rad doktrinaren prenapetež, pa časi je vendar dobro: principiis obsta. Prav apodiktično pa tu soditi že za to ne morem, ker ne poznam tako dobro odnošajev kakor vi. Kos je hud in morda se je res kdo spuntal in odvrnil od ‚Zvona‘ ravno zavoljo političnega ponašanja Š[ukljeta] in K[ersnik]a. Drži se čvrsto, možato, pa se bo tudi ta valek polegel.« V nadaljnjem svojem pisanju družabni realist dr. Celestin Levcu to plo polaga na srce, naj piše »Zvon« za občinstvo, naj ne prinaša prespecialističnih razprav, ampak splošno zanimive in podučne prispevke, češ: »z a n i m i v o in podučno naj bode vse berilo, naj nam budi misli, daje ideje«. Zaključuje pa dr. Celestin to svoje pismo z naslednjimi tehtnimi besedami: »Zarnika sem jaz že davno tako sodil kakor ga sodite vi sedaj in ga je sodil Str[itar] nekedaj. In kako željno pričakujem časa, da bi se pri nas sploh sodilo veliko bolj p o d e l i h ko p o lep i h besedah: bojim se, da tega še ne bo kmalu, da se bode marveč fraza širila še bolj, če dobimo več narodnih pravic, fraza, ki oblastno terja priznanja, da je resnično delo, pa je vendar le — puhla fraza, škodljiva narodnemu življenju časi ravno tako, ko topli jug cvetju. Znanja, znanja in dela, tega nam je treba, znanja sploh, znanja svojega naroda in njegovih potreb, produktivnega znanja. K[ersnik]ov Cyclamen se mi jako dopada, ker vidim, da mož misli, opaža in vidi. Jurčič je gotovo najbolje videl k m e t a, K[ersnik] vidi pa naše ‚družtvo‘ [družbo] in tudi to je potrebno in sicer zelo

potrebno: le še več realizma, več tipov, saj naš mikrokozem jih ima gotovo dovolj!»

Narodov Spectabilis Anton Kos, o katerem piše dr. Celestin, da je hud, je Levcu strahovito zameril njegovo pripadništvo k slovenski vladni stranki. Dne 9. oktobra 1883, torej tri dni po onem verifikacijskem glasovanju v kranjskem deželnem zboru, pred katerim je Šuklje v zbornici govoril, o »kranjskem narodu« in Kersnik o potrebi »mladostne elastičtete«, v času, ko Kos še ni vedel, da se bo tudi Levec priključil snujoči se vladni stranki, takrat je pisal ta zagrebški slovenski feljtonist uredniku »Zvona« naslednje ogorčeno pismo: »Koga vruga delate v Ljubljani? Zakaj smo se neki toliko veselili pri volitvah, in zakaj si Ti denar proč metal, ko si mi telegrafiral srečen(?) uspeh? — Za Šukljeta mi ni čisto nič žal, ker sem bil prepričan, da bo stopal preje ali pozneje za Dežmanom, ampak žal mi je, da je Kersnik tako čudno elastičen postal; mar se i njemu sline cede po orderu ali po vitežtvu? Baroni in vitezi nam bodo še po repu dali, le zapamti si, kaj sem Ti povedal! To so ti limanice, na katerih se lovijo častihlepni neznačajneži, ki bi za milostni pogled od zgoraj prodali vse... ‚Kranjski narod‘ bi imel ostalim Slovencem luč prižgati, pa ne sramoto nam delati pred svetom. Nikoli me še ni bilo sram, kar sem Slovenec, a zdaj me je sram... Ne zameri mi, če sem prehud danes, ne morem si pomagati, ves zelen sem same jeze. Šukljeja se pa čuvajmo Slovenci, on nam bo nakopal še mnogo sitnosti«. Ko je Kos v začetku prihodnjega leta zvedel, da igra tudi urednik »Ljubljanskega zvona« dejansko vlogo v Šukljetovi vladni stranki, mu je v svojem zadnjem pismu z dne 26. februarja 1884 še enkrat povedal svoje radikalno mnenje in mu namignil na škodo, ki jo bo zaradi tega trpel »Zvon«: »V poslednjem pismu sem Te menda razžalil, ker nisem ni sanjal, da si se i Ti podal med kranjske spravlivce.

Kakor sem takrat mislil, mislim še danes, da je Šuklje zgubljen za nas in da je baron Winkler kriv, ka smo se razcepkali v radikalce in vladine mameluke. Katera naša stranka se bo oslanjala na vladino pomoč, ne bo daleč dospela, sicer pa se mora naš narod čuvati grofov, baronov in vitezov, ker taki ljudje niso za nas in za naše razmere. Mene jako boli Vaša nesloga, čeravno še nisem zgubil nade, da boste vsi, razun Šukljeja, ki je že predaleč šel, zopet k pameti prišli in da boste uvideli, da smo Slovenci zgubljeni, ako se sami ne rešimo, pa ako mislimo, da nas bo vlada rešila pogina. Nemcem in nemškutarjem koncesije delati zdaj, ko bi mogli biti sami gospodarji v svoji hiši, je huda reč, ki se bo grozno maščevala nad nami. Zakaj neki niso Nemci nikoli hoteli sprijazniti se z nami, ko so bili v večini? Najžalostneje je pri vsem tem, da smo se mi 'mladi' med seboj sprli, dočim so Klunovi klerikalci in Dežmanovi nemškutarji složni ostali. Ti si vpliven mož, Tebi priporočam skrb, da se zopet pomirimo in zjedinito. Če misliš, da se more rešiti Šuklje, reši ga, če ne, ga bo moral naš narod 'izkozlati' — kakor je Dežmana in V. Kluna vrgel iz sebe. 'Ljubljanski Zvon' je menda v novem letu dosti naročnikov zgubil, ker ljudje velijo, da ne smemo podpirati kranjskega separatizma. Vsi tukajšnji Slovenci, ne enega ne izvzemši, so protivniki Šukljejeve politike. Valjavec je celo svojo zbirko nar. prip. poslal Kresu, da pokaže svoje misljene. ¹³ To sem Ti bil dolžan povedati; če misliš in držiš, da je politika spravljalcev koristna za naš narod, hodi po sedanjej stezi, jaz sem v dnu srca prepričan, da je to naša propast.«

¹³ O tej stvari je mnogo pozneje (dne 17. junija 1884) pisal Stare Levcu: »Valjavec mi je rekel, da ni res, kar Vam je pisal Kos o njem, ampak da je to zgolj naključje, da je poslal svoje pripovedke v 'Kres'. Sket ga je namreč lani v Ljutomeru osebno prosil zanje, pa mu jih je bil obljubil.«

Ta okoliščina, da se je bil Levec eksponiral za vladno stranko, je povzročila, da so od »Zvona« odpadali naročniki in ga zapuščali tudi nekateri odlični sotrudniki, o čemer je dne 5. februarja 1884 sporočil Levec Janku Kersniku, naslednje: »Število naročnikov se je letos znižalo za blizu 180. Uzroki so ti znani. Samo v Ljubljani smo izgubili blizu 70 naročnikov, največ dijakov, ki so se prijeli ‚Slovana‘. Od poštnih se je največ naročnikov pogubilo na Notranjskem in Goriškem. Ni čudo! Po Goriškem strastno delajo zoper Zvon. Erjavec je te dni pisal Levstiku, da nikakor ne umeje, kako more ‚Slovenski Narod‘ še priporočati Zvon. Železnikarju očita nedoslednost, ker hvali Zvon! Gregorčič piše Gruntarju, kakor mi je ta sam pravil v nedeljo, da mora na vse kriplje delati za Zarnika. Šukljeta imenuje Gregorčič ‚Schulverein No. II.‘¹⁴

¹⁴ To Gregorčičevo (doslej še neobjavljeno) pismo Gruntarju se je glasilo tako-le: »Čudno se mi zdi, da mi ne odgovoriš na moje vprašanje, kako da ti misliš o znanem glasovanju večine kranjskega deželnega zbora. Ne morem misliti, da bi se ti ž njim vjemal. Jaz sem z vsem srcem na strani manjšine. Edino ona je branila slovenski program in slovensko čast. Večina se mi zdi Schulverein No. II. Oba pospešujeta isto stvar. Naj kdo ugovarja, kar hoče, naj bo svota v ta namen votirana še tako mala. — a vendar je s tem odobrena in sankcionirana germanizacija! Mene je to glasovanje tako v dušo speklo, da že davno nobena stvar tako. Kersnik in Šuklje sta pri meni zgubila tist »Glorienschein«, v katerem sta se mi svetila prej. Nikdar bi ne mislil, da mož, ki tako piše o francoski revoluciji, kakor Šuklje, se bo tako raztajal na solnčnem siji vlade, kakor maslo. In tako nezavisen človek kot Kersnik?! Meni je to njih dejanje pobralo zadnje veselje do pisarije! Čujem, da nekateri rovaajo zoper kandidaturo Zarnikovo! Noben značajan Slovenec bi tega storiti ne smel. Zarnik ima morda svoje človeške slabosti, a kot politik je čist, neomadeževan, dosleden in značajan do današnjega dne. On je branil stvar, katero smo vsi od nekdaj šteli za svojo svetinjo, katero je zagovarjal pokojni Bleiweis do zadnjega diha; ko bi on še živel, glasoval bi bil, uverjen sem, z Zarnikom, ne s ‚prožno‘ večino. Žaljeni narodni čut zahteva satisfakcije! — Notranjci naj jo dajo s tem, da zopet vole Zarnika. Na

Bral sem danes tudi jako zanimivo Schneidovo pismo iz Gorice, v katerem toži, „daß der sehr ehrenwerte Herr Professor Erjavec“ zvone nosi med goriškimi radikalci, t. j. Zarnikovci. Od vseh strani preti boj. Mišlim... da si svoj sklep glede sodelovanja pri Zvonu premenil.¹⁵ Ni dolgo tega, kar si mi pisal, da hočemo Zvon tako nagnati, da bode še vedno Slovanu in Kresu „um eine Pferdelaenge voran!“ Glej, zdaj je nastopil kritičen čas. Najboljši prijatelji Zvonovi, kakor Erjavec, Gregorčič, Zarnik etc. so zdaj zoper Zvon!... ti se pa kujaš, kakor razvajen otrok! Poprej si mi obetal, da hočeš nagoto [Tavčarjevih] „Mrtvih src“ pokriti z lepoto svojih novel, a zdaj mi odrekaš vsako pomoč! Pomisli, da delaš zoper sebe, zoper našo dobro stvar! Ako

to delaj tudi ti na vso moč! Naj vlada in večina rova kolikor hoče, najpoštenejših in najzavednejših Slovencev ne boste nikdar pripravili do tega, da bi odobraval glasovanje „Schulvereina Nr. II.“ (Po prepisu prof. Ivančiča, poslanem župniku Ivanu Vrhovniku.)

¹⁵ Vzrok, zakaj je bil Kersnik v tem času sklenil odstopiti od »Zvona«, je bil naslednji: Sredi januarja 1884 je priobčil Simon Gregorčič s polnim svojim podpisom v »Slovenskem narodu« dopis, v katerem je prosil milodarov za pesnika Josipa Cimpermana. Ta Gregorčičev dopis se je končaval z naslednjim apelom: »Konečna beseda velja najpremožnejšemu in najsrečnejšemu vseh slovenskih pisateljev, g. J. Kersniku, možu, ki je brez dvojbe plemenitega srca. Jaz dobro vem, da je on prevzel lastništvo ‚Zvonovo‘ iz blazega namena, da bi ‚Zvon‘ podpiral in zakladal, ako bi to zahtevale neugodne razmere. ‚Zvon‘ zdaj trdno stoji in delavcem in lastnikom celo nekaj nese. Kakor je tedaj imenovani gospod prevzel lastništvo iz plemenitega namena, naj ga na to iskreno prošnjo blagovoli odstopiti še iz plemenitejšega siromaku — pevcu — J. Cimpermanu«. (Slov. narod z dne 17. januarja 1884, štev. 14.) — Kersnika je ta Gregorčičev iz naivne dobrote izišli javni apel — kot nekaka presija zelo disgustiral, kakor se razvidi iz njegovega pisma Levcu z dne 19. januarja 1884, v katerem piše Kersnik: »Gr[egorčič] me je tako ujezil, da sem nameraval kar vse pustiti. Pa to bi bilo skoro smešno. Človek mora dandanes res imeti debelo kožo.« Dasi se je torej izkušal Kersnik pomiriti, vendar se zdi, da je pozneje zopet napravil oni sklep glede nesodelovanja pri »Zvonu«, o katerem govori gori Levec.

oslabi Zvon, zadelo ne bode samo mene, ampak tudi tebe. V tej stvari sva solidarna. Zatorej za trdno pričakujem, da bodeš ovrgel zadnjič podano mi izjavo ter poslal mi prav gotovo do 18. t. m. ali kakšno malo stvar, ali pa začetek daljše novele.« Kersnik se je dal preprositi in je res poslal Levcu za 3. številko črtico »V zemljiški knjigi«, v drugi polovici leta pa je priobčil daljšo novelo »Gospod Janez«.

Hribarjev »Slovan« je bil napovedan, da izide prvič ob Novem letu 1884. Kakor smo čuli, je bil Levec pisal že pred Božičem izdajatelju lista, da »po priobčenem programu mora ... vsak soditi, da je list naperjen tudi proti 'Zvonu'«. Program, ki ga je imel Levec v mislih, je izšel dne 22. decembra 1883 v »Slovenskem narodu« v obliki oglasa kot vabilo na naročbo. V tem oglasu sicer še ni bil razvit popoln program, vendar se je v njem že poudarjala glavna točka iz njega, češ, da »imamo [Slovenci] vzrok, da s paznim očesom opazujemo napredek Slovanstva ter zajemamo iz njega novo moč v neravnem svojem političnem boju ... se seznanjamo z bitjem in žitjem ostalih slovanskih narodov ter tako budimo slovansko zavest in narodni ponos«. V tem glavnem cilju novega tednika Levec še ni mogel videti nikake osti zoper »Zvon«, pač pa v tem, da je izdajatelj v zaključnih besedah tega oglasa obetal, da »Slovan« ne bo prinašal samo »političnih, gospodarskih, znanstveno-popularnih in kulturno-zgodovinskih« člankov, marveč končno tudi spise »leposlovne vsebine«. ¹⁶ To raztezanje programa na leposlovne stvari je vznemirjalo Levca, da ga je moral Hribar v posebnem pismu potolažiti najbrž z obljubo, da se ta točka programa ne misli tako strogo izvajati. In res ni prinašal »Slovan« v prvem svojem letniku nikakih drugih leposlovnih prispevkov kakor par pesmic in nekaj narodnega blaga.

¹⁶ Slovenski narod z dne 22. decembra 1883, številka 293.

Prva številka »Slovana«, izišla dne 3. januarja 1884 na osmih kvartnih straneh z eno ilustracijo, je prinašala na uvodnem mestu podrobni program, v katerem se je naglašala v precej razločnem, dasi ne izrečno povedanem nasprotju s slovensko vladno stranko vseslovenska in vseslovanska nota. Izdajatelj je izjavljal, da je ustanovil »Slovana«, »kateri bode zagovarjal v prvi vrsti celokupnost vsega slovenskega naroda, a v drugi vrsti, to je v širšem pomenu besede bode vzbujal slovansko zavednost in slovanski ponos«. List je obetal, da ne bo tratil časa in prostora z neplodno polemiko, niti s kulturnim bojem niti s preostro kritiko vlade: »Glavni namen ‚Slovanu‘ je ... vzbujati narodno zavest z resnim, pozitivnim delovanjem brez vsake polemike, katera bi bila na škodo slovenski stvari, in ker smo preverjeni, da z večnim zanikanjem ne dosežemo ničesar... Zavračali bomo... sleparstvo judovskega lažiliberalizma ter čuvali krščanski značaj našega naroda... nismo v načelu nasprotniki vlade: vse, kar bo storila vlada dobrega za naš narod, bodemo radi podpirali in pospeševali in ako se ž njo ne bi ujemali, povedali bomo svoje razloge dostojno, ali odločno povsod in vselej, kader bode od nas zahtevala korist slovenskega naroda. Naš narod je tedaj treba tudi politično vzgajati... S tem programom stopamo pred slovenski narod«. ¹⁷ — Glavno vsebino lista so tvorile drobne notice iz kulturnega življenja slovenskega in slovanskega, krajepisni, publicistični in literarno-informativni člančiči, kratke biografije zaslužnih slovanskih mož ter dopisi iz raznih slovenskih in slovanskih krajev. Med sotrudniki, navedenimi imenoma v prvi številki, so bili med drugimi: dr. Celestin, Ivan Dečko, dr. Geršak, dr. Gregor Krek, Božidar Raič, Ivan Resman, prof. Trdina, dr. Jos. Vošnjak, dr. Zarnik in dr. Tavčar, na katerega je notičar

¹⁷ Slovan, 1884., str. 1. do 2. *SS onb v botan. herb. V. 2.*

posebno opozarjal kot na »znanega slovenskega pisatelja, političnega somišljenika in sotrudnika ‚Slovana vega‘«. Kot izdajatelj in lastnik je bil podpisan Ivan Hribar, kot urednik Anton Trstenjak. — Fran Levca, ki je bil Hribarju o Božiču leta 1883. ad captandam benevolentiam pisal, da »bo smatral ‚Slovana‘ za svojega političnega brata ter ga tudi kot takega pozdravil«, je že v prvi številki »Zvona« naznanil »Slovana« z besedami: »List bode političen in poučen in v prvi vrsti namenjen priprostemu narodu, a razlikoval se bode od drugih slovenskih tednikov v tem, da bode razpravljal poleg domačih slovenskih stvari osobito vse, kar se imenitnega godi po širnem slovanskem svetu, v političnem, gospodarskem, znanstvenem, umetniškem in družabnem oziru. V domači politiki odločno naroden, bode ‚Slovan‘ budil in krepil duševno vzajemnost slovenskega naroda z drugimi slovanskimi rodovi.«¹⁸ Skromna vsebina prve številke pa je Levca tako razočarala, da je sporočil v privatnem pismu z dne 5. januarja 1884 Kersniku o Hribarjevem listu naslednje svoje mnenje: »Vsi ljudje so tega mnenja, da Hribarjev list ni ‚Slovana‘, ampak samo ‚Slovak‘. Vsa Ljubljana se norca dela! Toliko kokodakanja in — tako jajce! Ti ljudje nimajo nobene sposobnosti uredovati in pisati list«.

»Slovanu« se ni moglo očitati, da bi se ne držal dane svoje obljube, da ne bo po nepotrebem polemiziral. V napetem razmerju med slovenskimi radikalci in vladinovci je napel lok in izprožil prvo pšico šuklje, ki je v ofiicelni »Laibacherici« obdolžil »Slovana« prevratnega panslavizma in pomanjkljivega avstrijskega patriotizma.¹⁹ »Slovan« mu je odgovoril docela mirno

¹⁸ Ljubljanski zvon, 1884, str. 57.

¹⁹ Laibacher Zeitung z dne 7. jan. 1884, šte. 5. Dotični šukljetov uvodnik v »Laibacherici« se je glasil: »Die ersten Worte, mit welchen der »Slovan«, der gestern das Licht der Welt erblickte,

z naslednjimi besedami: »Taki usiljeni polemiki, katera izvira iz hudobnosti, ne odgovarjamo; vendar pa poudarjamo, da smo bolji Avstrijanje, nego ljubljanski officiosus.«²⁰ Uredništvo »Slovana« je šlo v svoji toleranci celo tako daleč, da je v isti številki tako-le naznanilo napovedani Šukljetov novi politični oficiozni »Ljubljanski list«: »Kakor vsak napredek v našem narodnem življenju, pozdravljamo tudi to vest z iskreno radostjo, kajti storil se bode ž njim začetek, da se odpravi iz uradnega časnika vojvodine kranjske čisto ne potrebna nemščina.«²¹ Šele v svoji 3. številki je »Slovan« nekoliko ostreje odgovoril Levcu na njegov decembrski dopis v »Edinosti« in obenem še enkrat zavrnil Šukljetovo v uradnem listu izstreljeno ovaduško pšico v naslednji notici: »Predno je še izšel naš list, tedaj predno je znan bil naš program, imeli smo že jako hudih so-

sein Erscheinen dem Publicum ankündigte, lauten: ‚Die slovenische Nation, dieser kleine Theil der gesammten slavischen Nation, ist einem isoliert gewordenen See ähnlich, welcher allmählich austrocknen wird, wenn er keine Zuflüsse aus dem großen slavischen Meere erhält. Wenn wir die jetzigen slovenischen Verhältnisse erwägen, so winkt uns von keiner Seite eine Hoffnung, daß sich der slovenische See jemals mit dem großen slavischen Meere vereinigen werde.‘ — Wir möchten uns vor allem an den neuen Ankömmling auf dem Felde der Publicistik die bescheidene Frage zu stellen erlauben, wie er sich diese Vereinigung, wenn sie sich, wie er es zu wünschen scheint, einmal vollziehen sollte, eigentlich vorstellt? Soll der slovenische See mit oder ohne Oesterreich mit dem ‚Großen slavischen Meere‘ sich vereinigen? Und wo würde der »Slovan« nach einer solchen Vereinigung in dem vergrößerten Meere (wir bewundern die Kühnheit der Idee!) unser Oesterreich, eventuell wo bloß die slovenische Nation suchen?« — Ako moramo Levcu priznati, da je on v »Edinosti« Slovence svaril zgolj pred tem, da bi se preveč ne lovili v slovanskem številčnem okviru, marveč se postavili na realna tla slovenske samodelnosti, ne moremo Šukljeta odvezati krivde, da si je tu docela po nepotrebnem ubijal avstrijsko glavo in ubiral precej jasne ovaduške strune.

²⁰ Slovan, 1884, str. 13.

²¹ Slovan, 1884, str. 16.

vražnikov. Jeden teh — mož, ki smo ga zarad njegovega znanja in slovanskega mišljenja(?) spoštovali — denunciral nas je celó — kakor vse kaže po višjem nalogu — v nekem slovenskem listu, da hočemo ‚odgovajati panslavistične fantaste in nihiliste,‘ ter ‚uničevati in pobijati zaslužne može slovenske‘. Mi smo na to molčali. — Ko je pa izšel prvi list in v njem naš program, v katerem smo odločno in jasno izjavili, da hočemo delovati v pozitivnem smislu ter se izogibati vsake polemike, mislili smo, da bode to zadostovalo vsakemu poštenjaku, a varali smo se. Oficijozus uradnega lista ljubljanskega drznil se je na način, kateri je ne navaden med poštenimi časnikarji, očitati nam neloyalnost. Mi smo to v poslednji številki proglasili za hudobnost in obrekovanje; a kljub temu se isto vedenje proti našemu listu nadaljuje. Prepovedalo se je namreč dijakom naročati se nanj in kakor čujemo, imajo profesorji nalog paziti, da se bode ta prepoved izvrševala. Kljub temu je »Slovan« v isti številki priporočal poleg »Kresa« tudi »Ljubljanski zvon«, »kar najtopleje«, češ: »Vsaj nam v neugodnih političnih bojih, v katerih nas zapuščajo dozdanji zavezniki naši, nehoteč po uradnih novinah biti proskribirani za iskrene Slované — ali, da govorimo z ‚oficiozusom‘ — za ‚panslaviste‘, nič ne more biti v večjo tolažbo in razvedrilo, nego dobro, srce blažeče in um bistreče leposlovno berilo, kakeršnega imenovana dva lista prinašata v obilici. Naj tedaj ne bode ni jednega vnetega narodnjaka, kateri se ne bi naročil jednega, ali po mogočnosti tudi obeh listov.«²²

»Ljubljanskemu zvonu« je mnogo škodovalo, da se je bil njega urednik tako zelo angažiral za vladno stranko. Levec se je bil za to stranko odločil iz raznih nagibov, najbolj pač iz osebnega prijateljstva do Šukljeta ter Kersnika, potem pa tudi iz antipatije do nekaterih narodnjaških politikov, ki so

²² Slovan, 1884, str. 21.

kakor n. pr. dr. Zarnik živeli samo še od nekdanjega svojega slovesa. To se razvidi iz pisma, ki ga je Levec pisal dne 4. februarja 1884 na Dunaj sotrudniku »Zvo- novemu«, slavistu Karlu Štreklju: ‚Zvon‘ ima letos okoli 1100 naročnikov. Mislim, da je to še vedno ča- s t n o število. Nepotrebni ‚Slovan‘ mu jih je v Ljub- ljani vzel kakih 50 in poštnih tudi kakih 50. Med ljub- ljanskimi so se mu izneverili največ dijaki, ki tako navadno niso r e d n o plačevali. Med poštnimi je največ odpadlo goriških Slovencev, kjer ima dr. Zarnik neka- tere osebne prijatelje, ki zdaj delajo zoper ‚Zvon‘ zato, ker ‚je njegov urednik Šukljeto in Kersnikov osebni in politični prijatelj‘. Jaz sicer nikoli nisem odo- braval glasovanja za tistih 600 gld., a razmere so bile take, da si poslanci niso mogli drugače pomagati. Šuk- ljeta poznam že 27 let in Kersnika 18 let in preverjen sem, da je v vsakem p o š t e n j a, s r c a i n d e l a v n o s t i za deset Zarnikov. Zarnik zna izvrstno kričati in kmeta na meh odirati. Exempli gratia navajam ta dia- log, ki mi ga je pred 4 leti pripovedoval sam Zarnik: Kmet, kateremu je dr. Zarnik dobil pravdo, a mu tudi naračunal masten ekspenzar, prosi Zarnika, da bi mu odpustil par goldinarjev. Dr. Zarnik: ‚Oče, Vi boste vzrok, da pojdem danes b o s domov!‘ Kmet: ‚Zakaj, gospod doktor?‘ Dr. Zarnik: ‚Zato, ker vas bom tako v rit sunil, da Vam bo čevelj v riti ostal!‘ In taka siro- vina je pri njem vedno na dnevnem redu!«²³

O tem, kako daleč se je Levec angažiral za slo- vensko vladno stranko, se je v prvi polovici leta 1884. raznašalo ne samo po Slovenskem, ampak celo po Za- grebu mnogo pretiranih govoric. Osobito pa se je nje- govo ime po krivici v zvezo spravljal z uredništvom raznih vladnih novinarskih podjetij. Koliko je bilo res- nice na tem in kako so te govornice nastajale, se raz-

²³ Štrekljeva zapuščina, last mariborskega »Zgodovinskega društva«.

vidi iz Levčeve korespondence s prof. Staretom v Zagrebu. Dne 17. januarja 1884 piše Stare Levcu: »Da Vam kar naravnost povem, tu se sploh govori, da je vlada od novega leta kupila ‚Novice‘, ‚Slovenca‘ in ‚Edinost‘. Ali je to mogoče? Prav bi menda le ne bilo, ko bi katerikoli list izgubil svojo svobodo.« Na to piše odgovarja Levec Staretu dne 18. januarja 1884 z naslednjim zanimivim pojasnilom, važnim za zgodovino postanka »Ljubljanskega lista«: »Bodite preverjeni, da vlada ni kupila nobenega lista in ji to tudi treba ni, a s 15. februarjem začne izhajati ‚Laibacherica‘ vsak dan tudi v slovenskem jeziku, kakor mi je rekel Winkler, ‚z odločno narodnim, a vladi prijaznim programom‘. Taaffe mu je že nakazal potrební kredit.²⁴ In urednik? Winkler ga je dolgo iskal in potrkal tudi pri meni, a imel sem lep izgovor z izpitom. Ali tudi ko bi imel svobodne roke, ne bi hotel prevzeti uredništva. Vzrokov Vam ni treba navajati. Semper aliquid haereret, in ‚Zvon‘ bi bil uničen. Politica meretrix! Naposled se je obrnil do Šukljeta, a ta je stavil take pogoje, da ne verujem, da

²⁴ Ta Levčev podatek o vladnem kreditu stoji nekako v opreki z apodiktično trditvijo dvornega svetnika Šukljeta, kateri piše sedaj v svojih »Spominih«: »Ali je ‚Ljubljanski list‘ v istini zajemal svojo krmo iz jasli dispozicijskega sklada...? Odgovarjam in zastavljam svojo častno besedo kot mož, ki je vedno čuval svoje poštenje kot najdragocenejšo svojo imovino, da so vsa taka očistanja povsem neosnovana in neutemeljena. ‚Ljubljanski list‘ nikoli ni dobil niti vinarja iz dispozicijskega zaklada. Pri vatno podjetje je bil založnika Bamberga, ki ga je vlada podpirala zgolj s tem, da je bil list kot priloga uradnega glasila prost časnikarskega koleka ter da so se mu zastonj dostavljali telegrami korespondenčnega urada.« (Šuklje, Iz mojih spominov, I. str. 116.) — Šuklje utegne imeti prav, ker mi je tudi Otomar Bamberg sporočil dne 16. maja 1926 o tej stvari naslednje: »Ljubljanski list‘ erschien ohne Subvention.« In dne 27. novembra 1884 je pisal Levec Staretu: »Bamberg ima pri ‚Listu‘ veliko izgubo. Mož se je spekel, misleč, da bodo ‚List‘ vzdrževali inserati, kakor ‚Laibacher Zeitung‘.«

bi jih Taaffe in Conrad sprejela. Jaz Šukljetu nisem odgovarjal, ne prigovarjal, 'Tvoja glava, Tvoj svèt! A poslanstvu se moraš odpovedati in dati slovo politični karijeri!' Winkler je šel na Dunaj, in ne vem, kaj prinese nazaj. V narodnem oziru je gotovo dobiček, ako izhaja u r a d n i l i s t tudi v slovenskem jeziku. A kaj potem, ko bi padel Winkler in Taaffe? Potlej bi bil 'Ljubljanski list' — 'Kmetski prijatelj' II! [Tako se je zval južnoštajerski, v tistih časih v slovenščini izhajajoči nemškutarski listič]. Toda prosim Vas lepo, kar se tiče Šukljetove osebe, ohranite moje poročilo zase, ker stvar vendar še ni dognana. O vladnem slovenskem dnevniku pa govori že vsa Ljubljana.« Ko je že cel mesec dni izhajal »Ljubljanski list« pod Šukljetovim uredništvom, so se začele širiti govorice, da prevzame Levec uredništvo ljubljanskega nemškega uradnega lista. O teh govoricah je javil prof. Stare Levcu v svojem v marsikaterem pogledu tehtnem pismu z dne 18. marca 1884 naslednje: »Res je, kar ste rekli v zadnjem Vašem pismu o politiki. Če bi jaz imel pravico, Vam kaj svetovati, bi Vas prosil, pustite politiko drugim. Za takšne pridobitve, kakeršnih se moremo nadejati od Avstrije, ne smemo žrtvovati naših najboljših mož, ki jih potrebujemo za kaj drugega. Narod, ki nima historične podlage, se nima za zdaj ničesar nadejati. Žalostno je, da so pri nas ljudje tako osebni, pa saj je to usoda vseh majhnih narodov. Te dni je zopet nekdo trobil po Zagrebu, da prevzamete Vi uredništvo nemške 'Laibacher Zeitung'. To ni drugega, nego: calumniare audacter...« Nato sporoča Stare Levcu, da pri »Ljubljanskem listu« kljub Šukljetovemu povabilu ne utegne sodelovati, ter nadaljuje: »Če bi imel lepših darov, bi hotel na vso moč podpirati 'Zvon', zakaj prepričan sem, da več koristi slovenskemu narodu nego vsi politični listi. Storite vse, kar morete, da bo takšen, da ga bodo čislali tudi Vaši osebni na-

sprotniki. ‚Zvon‘ in dobro preustrojena ‚Matica‘ nam bosta najbolje ohranila in odgojila slovensko inteligenco, dokler ne pridejo boljši časi, katerih mi ne doživimo. Za zdaj se menda res ne moremo nadejati česa boljšega, kakor mirne Winklerjeve dobe, ali kakor sem rekel, za take pridobitve ne smemo žrtvovati naših najboljših mož, za to je kmalu kdo dober. Skrbimo za dobro literaturo! To je naše delo. Ne slabimo samih sebe z osebnimi prepiri.«²⁵

Toda osebni prepiri so se razplamtevali bolj in bolj. V »Ljubljanskem listu« jih je podžigal Kersnik s svojimi feljtoni »Vieux Saxe«. V »Slovanu«, kateri je tudi uvedel feljtonistično-polemično rubriko, so streljali nazaj razni podlistkarji: Kos-Spectabilis, Anton Trstenjak, Ivan Hribar, Danilo Majaron (D. Antonijev) i. dr. V poletju je nesrečno nastopil v vladnem slovens-

²⁵ V istem zmislu je Stare Levec še ponovno dajal nasvete. Dne 1. aprila 1884 mu je pisal: »Zdaj se moram večkrat prepirati zaradi Vas... Le pustite politiko drugim, in vse bo dobro. ‚Zvon‘ in njegov urednik morata res biti vzvišena nad strankami... Bog nas varuj razpora! Premalo nas je.« Dne 2. julija 1884 je Stare zopet prigovarjal v tem tonu: »Jaz bi samo eno želel, da bi ločili pri nas ljudje politiko od literature in da bi pustili osebe. Pri ‚Matici Hrvatski‘ so zastopane vse stranke, ne izvzemši niti Starčevićancev. Bolj, nego zaničujejo pri nas Miškatoviča, menda ni mogoče zaničevati človeka, in vendar je ‚Matica‘ rada sprejela njegov prevod ‚Klare Milič‘, itd. Če že v politiki ni drugače, da morajo biti stranke, naj bodo; ali vsaj v literaturi bi se morale združiti vse stranke. Jaz še zmerom mislim, da ste Vi mož za to, da bi se ravno ‚Zvon‘ mogel poprijeti v tem inicijative. Ondaj bi ne bilo »Slovana« niti treba. Jaz sem Hribarju o tem prav odkritosrečno govoril in rekel bi, da on ne bi bil nasprotnik takemu začetju. Tu, mislim, bi se najprej dal doseči kak kompromis.« — Dne 27. novembra 1884 se je Levec ponovno otresal politične publicistike, pišoč Staretu: »Spet se govori po Ljubljani, da jaz prevzamem ‚Ljubljanski List‘. A verujte mi, da je ta govoricica popolnoma neosnovana, kajti žalostne izkušnje zadnjih let so mi utvrdile trdni sklep, da se nikoli ne bom pečal s politiko, saj je drugega dela dosti! In hvaležnejšega.«

skem glasilu še Stritar, kateremu sta ostro odgovarjala dr. Tavčar v »Slovanu« in Erjavec v »Soči«. Levec je bil dne 20. marca 1884 sicer tako-le odgovoril Staretu na njegov modri nasvet: »Vam ni treba praviti, da je novica, da jaz prevzamem ‚Laibacher Zeitung‘ pusta izmišljotina naših radikalnih obrekovalcev. Vsa Ljubljana je bila polna te novice. V začetku sem se takemu traču smejal, a zdaj vidim, da je nekaka metoda v njem... Odi profanum vulgus politicum et arceo!« A kljub temu vzkliku in načelnemu soglašanju s Staretovimi nasveti glede politike se je urednik »Ljubljanskega zvona« živahno udeleževal politične agitacije ob priliki aprilskih nadomestnih volitev v ljubljanski mestni svet ter napisal celo glavni članek zoper Tavčarja in za Šukljeta.²⁰ Takrat so začeli radikalci govoriti, da si bodo poleg »Zvona« ustanovili drugo leposlovno glasilo. O teh govoricah je sporočil Levcu z Dunaja Karel Štrekelj, ki mu je dne 16. marca 1884 pisal: »Ali je res, da mislijo radikalci z novim letom začeti izdajati nov leposloven list?« Levec je to vest takoj sporočil Kersniku v svojem pismu z dne 23. maja 1884 tako-le: »Štrekelj mi piše z Dunaja, da bodo ljubljanski radikalci z novim letom začeli izdajati nov leposlovni list. Jaz bi se tega novega konkurenta ne strašil, ko bi se ne bal, da nam bodo odtegnili Gorazda in Gregorčiča, ki sta oba huda radikalca. Levstik se je tudi že pridružil ‚Škratu‘. Romane in novele bodo jemali iz slovanskih slovstev, slepeči naše ljudi z izgovorom, da moramo spoznati ‚slovanske literature‘. Erjavec in Jesenko bodeta izvestno tudi pomagala in ‚Narodna tiskarna‘, ki nas dere, kar more, tiskala bi v tem slučaju gotovo list za pol cene. Na vsak način moramo oprezni biti. Da bi se le jaz otresel tega hudičevega izpita, da bi mogel več delati in pisati spet slike iz slovenske književnosti,

²⁰ Prim. mojega »Kersnika« II. in III., str. 268.

potem bi v družbi s teboj in Stritarjem vsem liberalnim in političnim radikalcem osle in fige kazali!...²⁷ Kaj praviš o najnovejši Tavčarjevi brigantia di v Hri-barjevem ‚Rokovnjači‘?« — To, kar tu Levec ime-nuje »brigantiado«, je bila znana nam, ostra, a docela opravičena Tavčarjeva replika na Stritarjevo natolce-vanje v »Dunajskih pismih«, ki je bila izšla v »Slovanu« pod naslovom »Nekaj o političnem obrekovanji«.²⁸

Umevno je, da se je pri tolikšni ostrosti razpora med radikanci in vladinovci začel oddaljevati od »Zvo-novih« treh »elastičnih« soizdajateljev (Levca, Kersnika in Stritarja) četrti njih kolega, dr. I v a n T a v č a r. Na poseben leposlovni list, kakor ga je napovedoval Levcu Štrekelj, dr. Tavčar najbrž ni mislil, pač pa je verjetno, da so radikalni pisatelji mimogrede morebiti koketirali z mislijo, da bi se preselili s svojimi spisi v »Kresove« predale. O tej njihovi nameri in o svojih iz teh namer nastalih uredniških skrbah je Levec tožil Kersniku, čimbolj je šlo leto h koncu, v par pismih. Dne 19. nov. 1884 je sporočal prijatelju na Brdo: »Tavčar pripove-duje po Ljubljani, da z novim letom odstopi od ‚Zvo-na‘ ter da prevzame ‚Slovana‘, t. j. ‚Slovana‘ bosta še nadalje uredovala Holc in Trstenjak in Tavčar, last-nik, bode skrbel za zdražbo. Habeat! Toda važnejša je

²⁷ Spisovanje slik iz slovenske literature, kakor jih je bil začel pisati že v Stritarjevem »Zvonu« leta 1879., je imel Levec v programu že v začetku tega leta, ko je pisal Staretu dne 18. janu- arja 1884: »Pisateljske biografije začnem takoj v drugi polovici leta objavljati; najprej pride na vrsto Valjavec, katerega imam do malega dovršenega, potem Cegnar, pater Ladislav itd. Tudi Lan-gusa sem se že nekoliko lotil. Nabral sem tudi podatke za ‚Prešernovo oporoko‘, v kateri igra Blasnik sleparsko, Bleiweis pa nič kaj plemenito vlogo.« Nobenega iz teh spisov ni Levec objavil v svojem »Zvonu«, ker nikdar ni prišel do tega, da bi bil katerega dovršil.

²⁸ Slovan, 1884, str. 164. do 165.

novica, katero je dr. Sket pisal na Dunaj.²⁹ Radikalci so izdali parolo, da z novim letom vsi opuste ‚Zvon‘ ter pristopijo h ‚Kresu‘ in dr. Tavčar postane z novim letom sodelavec ‚Kresov‘. ‚Zvonu‘ bi se bilo z novim letom treba dvakrat in trikrat pripraviti na delo, a kako naj se pripravi, ko niti ne vem, s čim naj zamašim 1. št. zevajoče predale? Pisati mi je zadnji čas v nedeljo Vabilo na naročbo, a kaj naj obetam ljudem? Tebe ni blizu, sam ne znam in ne morem pisati novel in romanov, tedaj nimam drugega pripomočka, nego prositi dr. Deteljo, da mi dovoli tiskati ‚Velikega grofa‘, katerega sva vrgla že v koš.³⁰ Quid tu censes? Prosim te lepo, pridi vendar enkrat spet sem. Saj imaš konje, in jeden večer se menda vendar utrgaš z Brda.« Naslednjega dne, 20. novembra 1884, je Levec Kersniku

²⁹ To novico je Levcu sporočil z Dunaja mladi slavist dr. K. Štrekelj, kateri je Levcu dne 18. novembra 1884 pisal: »Kakor mi je pripovedoval Murko (izvedel je to od Sketa), mislijo radikalci popustiti ‚Zvon‘, njim na čelu Tavčar, ter prestopiti h ‚Kresu. Ali Vam je to znano? — Tudi sicer si vlada lahko roke mencá, da se ji je tako posrečil tisti: divide et impera! Še en par takih let kakor l. 1884 — in kje smo? V Ljubljani se ravsate kakor psi in mačke.« — Levec je drju. Štreklju odgovoril dne 19. novembra 1884, torej istočasno, kakor je pisal Kersniku omenjeno pismo, naslednje: »Dr. Ivan Tavčar mi je že pred dvema letoma povedal in letos spet večkrat ponovil, da z novim letom ‚izstopi‘. List je bil ustanovljen že prvo leto tako, da že drugo leto ostane meni, a Jurčičeva smrt je vse zmedla. — Tavčar prevzame ‚Slovana‘. Urejal ga bo Trstenjak, Tavčar pa skrbel za zdražbo. — O ‚divide et impera!‘ sem tudi jaz Vaših misli, samo da provzročevalcev ne iščem pri vladi, ampak v ‚Narodni Tiskarni‘. — Da bi radikalci opustili ‚Zvon‘, tega se ne bojim, dokler se bo tiskal v ‚Narodni Tiskarni‘, kateri plačujem na leto 3200 gld. (t. j. 800 čistega dobička).«

³⁰ O Deteli, takrat še začetniškem pripovedniku, je pisal dne 1. decembra 1884 Stare Levcu: »Marn [zagrebški] in Valjavec ne moreta verjeti, da je še kdo na Slovenskem, ki bi prigovarjal Detelovemu ‚Malemu življenju‘. Marn ga povzdiguje nad Jurčiča. Oba sta z menoj ene misli, da bi se Vi ne smeli obotavljati s tiskanjem novega njegovega romana.«

nadalje razkladal svoje uredniške skrbi tako-le: »Postal sem tako nervozen, da ne spim in da nisem za nobeno delo. In vrag ne bodi nervozen!... Ta večna uredniška skrb je grozna! In vrhu tega še negotovost, kaj bode z novim letom. Od vseh strani se je začela intenzivna agitacija zoper ‚Zvon‘, farji bi ga radi živega pogoltili. ‚Slovenec‘³¹ in ‚Cvetje z vrtov sv. Frančiška‘ ga napadata in zdaj so še ljubljanski radikalci izdali papirolo, da se ne naroče na elastični ‚Zvon‘. Jaz sem bil vedno te misli, da nam naš razpor ubije tudi naš list in vedno trdnejša je ta vera v meni. Razpor je vzbudil farjem pogum kakor v politiki, tako v literaturi, ‚Zvonu‘ pa izmed sotrudnikov vzel mnogo čilih močij (Gregorčič, Erjavec, dr. Mencinger). Doslej so ga podpirali vsaj ljubljanski radikalci, a naš nesrečni literarno-zabavni klub nam je odpodil tudi te. Osnovali so si svoj klub v ‚narodnem hlevu‘ pri Permetu ter pravijo, da se ne naroče nič več na ‚Zvon‘, ampak na ‚Kres‘. Tavčar nam bode tudi mnogo škodoval. Tako; tisti hip,

³¹ »Slovenec« (z dne 20. novembra 1884, števil. 268) piše v članku »Prostozidarji in tiskarstvo«: »Zadnji čas je tudi za nas Slovence, da odtegnemo svojo podporo liberalnim časnikom... Odtegnimo pa svojo pomoč tudi leposlovnim listom, ki razširjajo pod plaščem leposlovja in domače besede protikrščanske nazore, ki getovo niso zrasli na našem domačem polji, ampak vse kje drugod.« — Vrhutega je takrat v »Slovencu« priobčeval dr. Mahnič svojih »Dvanajst večerov«, Levce je o njih sporočil dne 23. decembra 1884 drju. Štreklju: »Ali čitate ‚Slovenca‘, kako v njem dr. Mahnič poprijema Stritarja, Tavčarja, Gregorčiča in sploh vse, kar je objavil dunajski in ljubljanski ‚Zvon‘?« Dr. Štrekelj je Levcu odgovoril dne 24. decembra 1884: »O mi ubogi panteisti! Mahnič je bil vedno tak; jaz sem iz malega semenišča v Gorici vtekel samo zavoljo njega, ker mi je prepovedal brati Zvon in druge slovenske reči. Sicer je pa izvrstna duša. Še hujši od Mahniča se mi zdi dr. Gregorčič.« — Pater Škrabec se je ob tem času na platnicah svojega »Cvetja z vrtov sv. Frančiška« (1884, števil. 9 in 11) pritoževal zoper to, da »Ljubljanski zvon« »ne ve, ali pa noče vedeti... ničesar o vsem [Škrabčevem jezikovnem] dokazovanju, ki je stalo na teh nesrečnih platnicah [‚Cvetja‘].«

ko mi je Jurčič povedal, da vzame Tavčarja v našo družbo, ustrašil sem se tega človeka. In videl boš, da odstopi od ‚Zvona‘ z velikim, gledališkim ropotom. Tolaži me samo to, da ima ‚Slovan‘ letos, kakor je preračunil Armič, okoli 900 fl. izgube. Prav privoščil bi Tavčarju še nekoliko Hribarjeve izkušnje z žurnalističnimi podjetji.« Kersnik je Levca tolažil v pismu z dne 21. novembra 1884 z naslednjimi besedami: »V ‚vabilu‘ za ‚Zvon‘ naznani ‚Velikega grofa‘ in — drugi del ‚Cyclamena‘ pod naslovom ‚Agitator‘, sicer pa ne bodi nervozen. Jaz bom po zimi lahko več pisal, ker imam Rahmeta v pisarni in mi le-ta mnogo pomaga. Torej le korajžo. S k e t je baje stavil T a v č a r j u po goje, da mora tako pisati, kakor so ‚Kresovi‘ bralci (farji) navajeni.«

Prvi, ki je iz izrečno političnih razlogov izstopil v tem času iz kroga ‚Zvonovih‘ sotrudnikov, je bil Simon Gregorčič, ki je pisal Levcu dne 20. novembra 1884 naslednje pismo: »Sè Zvonom bi bil jaz rad do konca sodeloval; a ker si se Ti vrgel v politični vrtinec in sicer k stranki, ki po mojem menenji ni prava, ne morem več. Tebi bi bilo kot uredniku leposlovnega lista kazalo, ostati nad strankami, tako bi si bil ohranil simpatije vseh in združil delavce vsaj na tem polji. Tudi za Šukljeja mi je žal. Njegov talent bi bil vreden častnejšega posla. Toda kaj hočem, ‚Sehe jeder, wie er treibe!‘« To Gregorčičevo pismo je sporočil Levec naslednji dan Kersniku z naslednjim pristavkom: »Jaz sem mu odgovoril, da, če je njegovo stališče pravo — similis simili — potem bi smeli tudi njegove ‚Poezije‘ priporočati in kupovati samo politični somišljeniki njegovi.« Od tega datuma dalje ni najti v Levčevi zapuščini nobenega Gregorčičevega pisma več...

Levec ni imel prav, ko se je bal in ko je Kersniku napovedoval, da odstopi dr. Tavčar od »Zvona« »z velikim, gledališkim ropotom«. Z novim letom 1885. je

postal glavni lastnik »Zvona« Fran Levec, dasi je stalo na koncu lista še vedno: »Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr.« Kako se je ta lastninska transakcija izvršila, ne morem dognati iz dostopnih mi virov. Prvikrat je o tej premembi lastništva sporočil Levec prof. Staretu v pismu z dne 27. novembra 1884 naslednje: »Dr. Tavčar je poklonil svoj delež pri ‚Zvonu‘ meni. To Vam naznanjam, ker vem, da se bo Tavčarjev izstop iz našega kola od neke strani izkušal fruktificirati. A s Tavčarjem sva se prijateljski domenila. List je bil že spočetka tako osnovan, da končno ostane meni, a Jurčičeva smrt je vse preprečila. Vsa leta pa mi je dr. Tavčar zatrjeval, da svoj delež odstopi meni, takoj kadar odpre svojo advokatsko pisarno. In to je zdaj storil. Ostane pa še nadalje sotrudnik ‚Zvona‘, dasi bo, kakor mi je rekel, pošiljal tudi ‚Kresu‘ zaradi ‚Družbe sv. Mohorja‘, ki zalaga njegovega ‚Pravnika‘.« [Pripominjam, da ni dr. Tavčar odslej dalje ves čas, ko je izhajal »Slovan«, sodeloval niti pri »Zvonu«, pri »Kresu« pa sploh ne].³²

³² Prof. Starc je odgovoril Levcu dne 1. decembra 1884 z naslednjim zanimivim pismom: »Kar se Tavčarja tiče, se bojim, da Vam je ušel, kar zelo obžalujem. Žalibog, čim dalje bolj se prepričujem, da je moja sodba o slovenskem razvoju resnična; a ta je, da je pri nas mogoča le klerikalna ali pa radikalna pot. To prepričanje me je gnalo na Hrvaško, kjer sem našel take razmere, ki se najbolj prilegajo moji individualnosti, pa se pri tem nisem trebal izneveriti svojemu narodu. Leta 1882.—1883. sem bil že vesel, da sem se zmotil; zveza ‚Šuklje-Hribar‘ se mi je zdela prvi početek ‚inteligentne‘ narodne struje, kateri je gladil pot ‚Ljubljanski Zvon‘; ‚literarni klub‘ se mi je zdel kal oglajenemu društvenemu življenju narodnemu, od katerega bi prišlo tudi v ‚Mastico‘ novo življenje. Ali zastonj! Neslogo slovansko so naši nasprotniki dobro proštudirali in njihova skrb je, da ne more zaspati. Pri nas imamo napol preveč časopisov, a koliko se tiska na leto dobrih knjig? Edini ‚Zvon‘ bi ‚domači‘ radi razbili, a to na veselje in korist Nemcem. Naj se najboljše naše moči zedinijo v ‚Kresu‘, to je gotovo, da na ljubljansko inteligenco ne bo nikoli deloval list iz periferije, ampak le tisti iz centra. Naj bosta Gorica ali

Iz predzadnje številke »Slovana« je slovensko občinstvo zvedelo, da »Slovan« v prihodnjem svojem letniku »ne bode prinašal le poučnih in političnih spisov, temveč tudi strogo leposlovne v vezani in nevezani besedi, in sicer poleg izvirnih tudi dobre prevode iz češkega, poljskega in ruskega jezika«. »V jedni prvih številka« — je naznanjalo »lastništvo in uredništvo« v svojem vabilu na naročbo — »začnemo takoj priobčevati prekrasno izvirno zgodovinsko novelo ‚Ivan Solnce‘ iz peresa duhovitega pripovedovalca dr. Ivana Tavčarja... V uredništvu ne bode se izpremenilo ničesar; glede lastništva pa naznanjamo, da postane solastnik listu dr. Ivan Tavčar, odvetnik v Ljubljani.«³³ — Z ozirom na Tavčarjev izstop iz kola izdajateljev »Zvona« in njegov prestop k »Slovanu« je pisal dr. Štrekelj Levcu dne 24. decembra 1884: »Kaj pravite o ‚Slovanu‘? Meni se vidi, da je vendar vsa stvar naperjena proti ‚Zvonu‘. Tavčar je Slovanov glavni lastnik, kakor sem slišal praviti. Hribar se mu je uže hotel odtegniti, ker ima preveč izgube. Šest slik

Maribor, kakeršna hočeta, odločuje vendar le Ljubljana. Kaj bi bili Čehi brez Prage? Bili bi to, kar so Lužičani. Madžari to dobro vedo, pa so napeli vse sile, da bi ustavili razvoj Zagreba... Ne bi rekel, da ‚Zvon‘ ravno propada. Res pogrešamo nekih imen, ki bi mu bili bolj na čast nego Pesjakova... Kar se mene tiče, jaz ostanem ‚Zvonu‘ zvest, dokler bo pri njem vse pri starem. Le pogum! S Slovenci nisem mogel nič govoriti, le nekoliko besed pri Strossmayerjevi avdienci... Rad bi bil govoril s Hribarjem, pa ga nisem več videl. Rekli boste morebiti, da prečrno vidim, ali prepričal sem se v Ljubljani, da imajo tam Starčeviča za nekakega proroka. Te dni pa sem za gotovo zvedel, da je dobil Starčevič s Slovenskega dve poli veliko pismo priznanja in popraševanja, kako bi se formulirala po njegovem hrvaško-slovenska edinost. Včasih je radikalizem res potreben, če je ta potreben tudi na Hrvaškem in Slovenskem, to bo učila prihodnost. Veseli pa me, da smo prišli vsaj tako daleč, da priznavajo naši hrvaški radikalci Strossmayerjevi stranki prvenstvo na kulturnem polju, medtem ko so pridržali sebi samo politično.«

³³ Slovan, 1884, str. 436—437.

na mesec uže nekaj stane; da ne bodo dosti boljše od lanskih, sem prepričan, ker nimajo za tiskanje takih stvari izurjenih delavcev; kajti papir sam ni kriv.« Levec je drju. Štreklju odgovoril dne 24. decembra 1884 na dopisnici naslednje: »Dr. Tavčar je svoj delež meni poklonil, tako tudi Kersnik. A sodelovala bosta pri ‚Zvonu‘ še oba. Dr. Tavčar je prevzel ‚Slovana‘, da si bode v njem pot gladil do poslanstva. Jaz sem se pa preveril, da z vso našo politiko ni nič. ‚Politika je kurba!‘ to je vedno trdil Jurčič in zdaj mu verujem. Popi strastno rujejo zoper ‚Zvon‘ in prav radoveden sem, kaj prinese novo leto. ‚Slovan‘ je imel letos nad 700 gl. izgube. Zdaj misli Trstenjak, da mu bode pridobil več naročnikov z leposlovjem; a s tem je celo politične prijatelje svoje razburil, ki trdijo, da nam dva leposlovna lista popolnoma zadostujeta.« Že po Novem letu se je Levec v pismu na Štreklja z dne 11. januarja 1885 še enkrat povrnil k Tavčarjevemu odstopu z naslednjimi besedami: »Bojim se, da mu [‚Zvonu‘] bo škodo delal ‚Slovan‘. Dr. Tavčar mi sicer zagotavlja, da ima ‚Slovan‘ v prvi vrsti namen gojiti radikalna politična načela, v drugi vrsti pa leposlovje s prevodi iz slovanskih književnosti; in da me utolaži, hoče že za 3. štv. ‚Zvonovo‘ spisati kratko novelo, a jaz sem tega mnenja, da se bode med obema listoma konkurencija sama razvila, zlasti dokler ga bode uređoval Trstenjak. Dr. Tavčar je res svoj delež pri ‚Zvonu‘ poklonil meni, a kaj mi pomaga tak delež, ki me ne nese. Do lani je bilo še kaj dividende, letos je najbrž ne bode nič. A to je postranska reč; glavna stvar, na katero sem vedno gledal, bila mi je ta, da se pisatelji niso zastonj trudili in da je ‚Zvon‘ materijalno podpiral mlade talente in v tem oziru se ne boji nobene graje.«

Podrobno poročilo o svojem pogovoru s Tavčarjem je poslal Levec dne 2. januarja 1885 prof. Staretu,

kateremu je pisal: »Poiskal sem danes dr. Tavčarja ter ga naravnost poprašal, kaj namerava s ‚Slovanom‘, zlasti ker se širi govorica, da je zdaj naperjen proti ‚Zvonu‘. Tavčar mi je stvar pojasnil tako, da ‚Slovan‘ tudi odslej še ostane v prvi vrsti politični, radikalni list; v drugi vrsti bo gojil leposlovje zlasti s prevodi iz slovanskih književnostij. ‚Zvonu‘ nikakor ne misli delati konkurence. In da se utolažijo naši ljudje, mi je obljubil dr. Tavčar spisati že za 2. ali vsaj za 3. številko nove leto ter jo priobčiti v ‚Zvonu‘.« — O tem svojem razgovoru s Tavčarjem je poslal Levec dne 3. januarja 1885 tudi Kersniku komforno poročilo, iz katerega pa tudi ne zvemo, kako se je vršila transakcija v lastništvu »Zvona«. V tem poročilu piše Levec: »Včeraj sem naravnost vprašal dr. Tavčarja, kaj namerava s ‚Slovanom‘. Rekel mi je, da nikakor neče konkurence delati ‚Zvonu‘, ker bi bilo škoda takega ‚lepega‘ lista. In da me utolaži, hoče za 3. številko kaj kratkega spisati za ‚Zvon‘. Namen ‚Slovana‘ je v prvi vrsti gojiti radikalno politiko in v drugi vrsti leposlovje, to pa zlasti s prevodi iz slovanskih literatur. Rekel mi je, da on ostane prijatelj ‚Zvonu‘, a iz daljšega razgovora sem videl, da se boji Tvojega ‚Agitatorja‘. ‚Ako bo pa Kersnik kaj zbadal v ‚Agitatorji‘, potem postanem ‚Zvonu‘ odločen sovražnik! — Dixit! Post festum te prosim oproščenja zaradi neke premembe pri ‚Zvonu‘. Naravnost nisem hotel povedati, da je dr. Tavčar odstopil; to pa bi bralci opazili, ako bi bili še na dalje izdajatelji brez Tavčarja stali na čelu lista. Zatorej sem kot lastnike in založnike državnemu pravdništvu in dež. predsedstvu naznanil tebe, Stritarja in sebe, a podpisal nas na konci lista: Fr. Levec i. dr.«

Hribar-Tavčarjevega »Slovana« kot list za publicistiko in od leta 1885. dalje tudi leposloven organ, ki

naj bi konkuriral z »Ljubljanskim zvonom«, je bil v življenje poklical politični razpor med radikanci in »elastikarji«, kateri poslednji so jako zamerili »Zvonu« uredniku Levcu, da se je bil tako angažiral za Šukljeto vladno stranko. Levec se je bil eksponiral za to stranko iz različnih nagibov: ker je bil že po svoji naravi bolj človek zmerne srednje linije, ker je bil c. kr. uradnik in je kot tak kakor večina tedanjih slovenskih državnih uradnikov — upal, da bo Winklerjeva vlada nadomestila dotedanje nemške in nemškutarke višje uradnike na Slovenskem s Slovenci; osobito pa je bilo Levca s to politično stranko zvezalo osebno prijateljstvo do Šukljeta in Kersnika, obeh voditeljev te politične strankarske formacije. — A že proti koncu leta 1884. se je »Zvonov« urednik razočaral v svojih upih in tudi izprevidel, da njegovo, sicer precej skrito politikanje škoduje »Ljubljanskemu zvonu«. Kako je bil Levec razočaran v svojih upih v začetku decembra 1884, ko je Šuklje propadel pri svoji kandidaturi za mesto deželnega šolskega nadzornika za Kranjsko in ko sta bila imenovana za nadzornika uradnik Smolej in na njegovo prejšnje mesto za gimnazijskega ravnatelja Šuman, niso pa bili imenovani niti za ravnatelje v provinci niti za okrajne nadzornike drugi odlični »elastikarji« (Senekovič, Wiesthaler, Levec), to se razvidi iz Levčevega pisma Kersniku z dne 11. decembra 1884, ki nosi na čelu velik križ nad vsemi parolami »elastikarjev«:

»Kranjska klobasa

Elasticiteta

Voggelnigg

„Ljubljanski list“

Requiescat in pace!»

Levčevo globoko razočaranje se čuti zlasti v naslednjem stavku tega pisma: »V zadnjem kotičku svojega srca še gojim nado, da bode tudi Šuklje imenovan. Ako ne bode, potem škoda, da smo kedaj omočili

pero ter kedaj izpregovorili le jedno besedo za t á k o vlado na Kranjskem!« Ko so radikalci zbog tega Šukljetovega poraza triumfirali in je Šuklje »šel kljubu vsemu odgovarjanju [njegovih političnih prijateljev] na Dunaj prodajat svojo k o ž o«, ko se je »literarno« za bavní klub«, od katerega je tudi »Zvon« imel marsi katero korist v obliki referatov, predavanj in literarnih iniciativ, razšel, takrat je Levec ves razočaran pisal dne 18. decembra 1884 Kersniku: »V Ljubljani se vse od v r a č a od njega [Šukljeta]. [Ivan] Šubic po novem letu ne bode nič več sodeloval pri ‚Listu‘. K l u b je razpršen. Dr. Tavčar, Petričič in Trstenjak s n u j e j o n o v k l u b. Povabljene je pol Ljubljane in t o r a d i k a l n i, e l a s t i č n i in k l e r i k a l n i elementi. Izobčeni so samo Š u k l j e, W i e s t h a l e r in L e v e c. Brez dvojbe jih s p r a v i j o 60 do 70 glav skupaj. Jaz si od vseh teh klubov ne obetam veliko, a misliš si vendar lahko mojo n e z n o s n o situacijo. Urednik ‚prvega‘ literarnega lista je izobčen iz literarnega kluba; in da je tudi povabljen, ne more pristopiti klubu. ‚Slovan‘ bode izhajal p o d v a k r a t na mesec v zvezkih po 2 poli. Na prvi strani bode prinašal T a v č a r j e v roman. Tudi G r e g o r č i č je neki že obljubil svojo pomoč. Hudi časi nasto p a j o za ‚Zvon‘ in v ti krizi si mu T i p r v a pomoč. Brez Tebe rajši danes ubijem ‚Zvon‘ sam, nego da bi gledal, kako ga ubijajo drugi. S Šukljetovim propadom je res Winkler močno tepen, a tepeni smo tudi mi vsi, in med nami najbrž j a z najbolj... Ako ne bode ‚Slovenski Narod‘ [ki je pod drjem, Vošnjakom zavze mal takrat neko srednje stališče med radikalci in ‚e l a s t i k a r j i‘] delal propagande za ‚Slovana‘, in ako ti d o b r o zastaviš pero, ni vrag, da bi ‚Zvón‘ ne priboril se častno iz teh kritičnih časov. Tu je angažirana č a s t n a j u o b e h...«

Ko se je bil »Zvonov« urednik ob propadu Šukljeta in njegovih kandidatov ob času imenovanja deželnega

šolskega nadzornika in gimnazijskih ravnateljev koncem leta 1884. prvič razočaral v upih z ozirom na svojo in svojih somišljenikov kariero, je pri razpadu »literarno-zabavnega kluba«, povzročenem po političnem razporu med radikalci in »elastikarji«, izprevidel, da je prinesel njegov tihi pa tesni politični angažma družabno škodo njemu in literarno škodo njegovemu »Zvonu« najprej s tem, da on ni imel več vstopa v ono formacijo »literarno-zabavnega kluba«, ki jo je bil zbral okrog sebe Ivan Hribar.

»Literarno-zabavni klub«, ta za tiste čase in za Ljubljano precej pomemben družabni in literarni krožek, je bil razpadel že koncem leta 1883., skoro po ominoznem glasovanju o znanih 600 gl. v kranjskem deželnem zboru. Zakaj že dne 9. novembra 1883 piše Levec Kersniku: »Ambrožič, Hafner, Železnikar in Zabukeyec so srečno razpršili naš literarno-zabavni klub, iz jeze na vas poslance.« Prvi, ki so v prihodnjem letu poizkušali to institucijo s proskribcijo nekaterih preveč prononsiranih političnih nasprotnikov zopet oživiti, so bili »elastikarji«. O tej stvari je pisal Levec Staretu v Zagreb dne 27. novembra 1884 naslednje: »Literarno-zabavni klub smo zopet oživili, 52 članov ima. Da bi bili koga izključili, kakor je poročal 'Narod', to je prosta laž. Pač pa smo povabili k ustanovnemu shodu samo take ljudi, o katerih smo se nadejali, da g o t o v o pridejo, in to zategadelj, ker se nismo hoteli b l a m i r a t i že s prvim shodom. Vstop pa nikomur ni zabranjen. Zarnika in Hribarja nismo mogli vabiti, ker baš ta dva sta nam lani razgnala klub. [Poslednja trditev stoji v nekaki opreki z gori citiranim Levčevim pismom Kersniku, v katerem se imenujejo kot razdiratelji kluba drugi gospodje]. A izkušali bomo, da pridobimo nekoliko intransigentnih elementov tudi v klub, da postane sčasoma zopet to, kar je bil.« Iz novega kulba, oživiljenega po »elastikarjih«, izključeni

Ivan Hribar je začel s pomočjo drja. Tavčarja, Petričiča in Antona Trstenjaka koncem leta 1884. snovati pobožni klub, ki naj bi stal pod vodstvom radikalcev. Kakor smo čuli iz Levčevega pisma Kersniku z dne 18. dec. 1884, se je Levec bridko pritoževal, da je iz tega kluba izključen, po mojem mnenju docela po krivici, ker so bili njegovi lastni politični somišljeniki prvi izključili iz svojega kluba Hribarja in Zarnika. Prva večerna prireditev radikalnega literarno-zabavnega krožka se je vršila dne 3. januarja 1885, o čemer je isti dan javil Levec Kersniku z naslednjimi besedami: »Nocoj je prvi Hribarjev žurfiks. Izobčeni so Šuklje, Levec, Wiesthaler, Senekovič, Vrhovec, Šubic, Lah. Vsi drugi so povabljeni (n. pr. Murnik, Borštner, Bartl, Pavlin etc. etc.).«

Dasi se je bil vprav na literarno-društvenem polju na opisan način najočitneje najprej manifestiral razpor med obema frakcijama slovenske inteligence, vendar se je začelo na istem terenu najprej tudi z bliževanj. Omogočil je to zblíževanje sam urednik »Ljubljanskega zvona«, ki je razočaran po Šukljetovem porazu ob priliki šolskih imenovanj začel politiki energičneje obračati hrbet. Sicer smo čuli, da je Levec že 18. januarja 1884 pisal zagrebškemu Staretu, da je politika »meretrix«, zatrjeval je istemu adresatu, kateri mu je ponovno odsvetoval aktivno posezanje v politiko, dne 20. marca 1884: »Odi vulgus politicum et arceo«, tudi Štreklju je dne 24. decembra 1884 zatrjeval, da smatra politiko z Jurčičem za »vlačugo«, vendar pa Levcu vse leto 1884. njegova temperamentna politična žilica ni dala miru, da bi se ne bil zlasti ob volitvah vmešaval v agitacijo za »elastikarje«. Po Šukljetovem odhodu na Dunaj v začetku leta 1885. pa je Levec radikalneje in odločneje dal slovo svojemu tihemu sodelovanju ob domači slovenski politiki, o kateri je sporočil dne 11. januarja 1885 slavistu Štreklju na Dunaj na-

'slednje svoje zanimivo mnenje: »Kaj pravite o naši politiki? Šuklje, Šuklje in sam Šuklje! Ali niso to malenkostne, prav abderitske razmere! In ‚Slovanovo‘ obglavljenje, ste li doživeli še kaj bolj smešnega?!»³⁴ Mi res nismo resen političen narod. Ob same osebe se zadiramo. Kje je kaj idej? Najprej smo 10 let ubijali Dežmana, ko je bil že zdavnaj mrtev, potem 5 let Vincencija Kluna, ko je živel že dolgo v Švici; nato smo se spopadli mlađi in stari Slovenci, in zdaj ubijamo Winklerja in Šukljeja, Zarnika in Tavčarja. Same osebnosti! Vrag vzemi vse naše politike, radikalne in vladne, opričnike in hribovce! [»Opričnike« je po Tolstega romanu »Knez Serebrjanyj« imenoval Kos-Spectabilis naše »elastikarje«, »hribovce« pa Rahne radikalce]. Meni se gabi vsa ta soderga! Vsak hoče biti prvi, vsak papež in vsak preti drugemu: anathema sis. Nihče ne pomisli, da je nasprotnik moj ravno tako dober in pošten domoljub, kakor jaz. ‚Ubijmo ga!‘ to je zdaj geslo slovensko! Na resno delo ne misli nihče!»³⁵

³⁴ Levec ima tu v mislih članek, ki ga je bil v »Slovanu« pod naslovom »Skupil jo je« priobčil dr. Ivan Tavčar in ki se je začel z besedami: »Gospod profesor Francek Velikanski, tudi energični imenovan, jedini in prvi politik slovenski, ki se še sedaj zviija pod težko pestjo gospoda barona Conrada, ter nikakor ne more preboleti usodne ministrove brec, katera ga je iz blatnih ulic ljubljanskih vrgla čez kamniške planine na trdi tlak pred dunajskim akademskim gimnazijem, porabil je zadnje trenotke smešnega življenja v slovenski domovini, da je — ker si ni upal izliti srda nad ministrom, ki ga je zlasal, kakor je profesor Francek Velikanski nekđaj lasal mladino po šolskih klopeh — vso jezo izlil nad radikaleci, kakor da bi bili ti zakrivili, da genijalni Francek nima zmožnosti za šolskega nadzornika.« (Slovan, 1885, str. 28. — Prim. tudi Šuklje: »Iz mojih spominov«, str. 119—120 in 183.)

³⁵ Štrekelj je odgovoril Levcu dne 17. februarja 1885 na to pismo med drugim naslednje: »Slovan‘ ni prida. Po tolikih pripravah in obetanjih pričakoval sem obilo več. Sicer pa ga bodo tudi konfiskacije ne malo stale, tako da bo imel navzlic 700 naročnikom

Uredniku »Ljubljanskega zvona« je šlo posebno do srca, da se je bil njegovemu listu iz političnih razlogov izneveril pesnik Gregorčič, ki je objavil v drugi številki novega letnika »Slovana« svojo novo pesem »Odlikovanje«. Ker je vprav ob tem času dr. Mahnič v dodatkih k svojim »Dvanajstim večerom« v »Slovenecu« ostro kritiziral katoliško pravovernost Gregorčičevo, je »Slovan« objavljial razne slavospeve na tega novega in odličnega svojega sotrudnika. O tem in sploh o literarni plati »Slovana« je sporočil dne 17. januarja 1885 slavist Štrekelj Levcu naslednje svoje mnenje: »Slovan' tudi v novi obliki ne bode mogel delati posebne konkurence ‚Zvonu‘, vsaj pri pametnih ljudeh ne. Čestitam Vam na lepih romanih³⁶ v ‚Zvonu‘. Pričetek je jako srečen. Samo boljših pesmi Vam želim. V Gorazdu je premalo izvirnega; njegova pesem v poslednji številki³⁷ strašno spominja na Kersnikovo ‚Cesarskih ste cekinov sto — za pesem obljubili‘. Gregorčič se kuja, Levstik ravno tako, — ali Stritarja nič ne podrezate? Kak ‚Nosan‘ ali ‚Spomladi nikar‘, kako bi to bilo lepo! Kaj pravite k kultu Gregorčičevemu? Ljudje strašno pretiravajo. Stritarja in Levstika (posebno poslednjega), nočejo in ne morejo umeti! Kakor se meni dozdeva, Gregorčičeva muza peša; brez dvojbe pa je oblika od pesmi do pesmi slabejša in nemarnejša! Za politiko se brigam zdaj presneto malo,

še izgubo. — Te dni dobil sem tudi jaz od Trstenjaka neki paket, v katerem je bila knjiga, kaka ne vem? Ali stvari nisem sprejel, ampak jo vrnil. Najbrže je hotel imeti kako kritiko. Radoveden sem, kaj bodeta Stritar in Mencinger Mahniču povedala. Slovenčevemu napadu odgovorim enkrat na platnicah Zvonovih; zdaj ne morem, ker sem tisto številko Slovenčevo izgubil in moram počakati, da bode lanski letnik v dvorni knjižnici vezan. Kakor jaz, razumeli so tisto očitaneje vsi tukajšnji Slovenci, in kakor mi je pravil Navratil, tudi Šuman sam.«

³⁶ Detelov »Veliki grof« in Kersnikov »Agitator«.

³⁷ »Mi vstajamo!«

ker se mi preveč studi. Rajši čepim v dvorni ali vseučiliščni knjižnici ter iščem romanskih in germanskih elementov v našem narečju... Kako prijetno je sedeti v te stvari zamaknjenemu v skrivnem svetišču dvorne knjižnice!« — Levec je Štreklju odgovoril že prihodnji dan (18. januarja 1885) z naslednjimi besedami: »Gregorčič — v s k o k! Ta nesrečni slavospev, ki mu ga je prvi začel peti ‚Zvon‘ in kateri se zdaj razlega po vsi Sloveniji, izpridil je vsega. Midva sva bila do leta 1872., lahko rečem, d o b r a prijatelja. A ker je Levstik vedno trdil, da njegove pesmi nimajo nobenega krepkega konca in ker sem pri nekaterih tudi sam to čutil, opozoril sem ga leta 1882. na to hibo prav prijateljski. S t r a š a n s k a z a m e r a! Vsa Gorica se je vzdignila zoper mene: Erjavec, Gruntar e tutti quanti. In naj sem storil, kar si bodi, prejšnje prijateljstvo se ni povrnilo. ‚Gromovnik je štulo napel in to štulo napeto nosil‘. Preširen. Opravil sem mu korekturo I. in tudi zdaj II. izdanja njegovih poezij. Ni mi rekel: hvala! (vsaj za zadnjo korekturo ne) in ko sem ga meseca novembra prosil dovoljenja, da bi smel ponatisniti jedno njegovih pesmij iz II. izdanja, odgovoril mi je, da ne more več sodelovati pri ‚Zvonu‘, ker sem jaz Šukljetu prijatelj! Smešno! Kaj imam jaz posla s politikol Transeat! Nobeden ne čuti tako, kakor jaz, kaj ‚Zvonu‘ manjka. Levstiku sem se tudi zameril zaradi neke korekture pri p o t n i t o r b i.³⁸ Njegovo kujanje me je spravilo v tako slabo voljo, da je to jeden tistih vzrokov, da sem stopil iz Matičinega odbora. In Trstenjaku tudi! Vrag vzemi naše ljudi! Strašanska nestrpljivost na vseh straneh! Prokletstvo naše, da smo tak mal, tak malenkosten narodič! To se vidi v politiki in zdaj tudi

³⁸ Pod naslovom »Iz pótne torbe« je priobčil Erjavec v »matičnem« »Letopisu« za l. 1882. in 1883. svojo obširno zbirko ljudskih izrazov, ki mu jo je Levstik razširil in pripravil za tisek; urednik dotičnega »Letopisa« pa je bil Levec.

v literaturi. S pesniki ‚Zvon‘ nima sreče. Kar je dobrih, ti se kujajo; Gorazd ni vsemu kos, s slabimi mu ni pomagano, Stritar premalo dela. A kaj Stritar, kaj Levstik: pri nas prevladuje že misel, da je Gregorčič nadkrilil Preširna! Bamberg dela izvrstne kupčije, in vse to se ima zahvaljevati dr. Mahnič u.« — Istega dne (18. januarja 1885) je pisal Levec tudi Janku Kersniku pismo, iz katerega razvidimo, da se je dal Levec v svojih literarnih sodbah v tem času precej vplivati po slavistu Štreklju, ne samo v svoji sodbi o literarni ceni Gregorčičevih nego tudi Aškerčevih pesmi. V tem pismu Levec vprašuje Kersnika: »Kaj naredimo s ‚Slovencem‘? Mislim, da mu ne odgovarjamo. Ako hoče Stritar zase kaj odgovoriti, transeat! Ali v polemiko se ne izpustimo! Čemu? Da bi Gregorčiču kadilo žgali? Kaj pa še! Saj vidiš, da se je začel že cel k u l t o tem možil! In kako razumé to stvar! Bamberg bode moral Mahnič plačati nagrado za reklamo. Izvrstno kupčijo dela! Vrh tega pa Gregorčič pe š a, vsaj v obliki! [Gregorčičev »kult«, »peša v obliki« itd. so naravnost Štrekljevi izrazi!] Beri ‚Nevesto‘.³⁹ Zato, da sem mu opravil korekturo, mi ni rekel niti: piši me v uho! Misli menda, da smo mi hlapci njegovi! Kaj sodiš o ‚Slovanu‘? S prvo številko ‚Zvonovo‘ so bili ljudje jako zadovoljni, zlasti sta ugajala: D e t e l j a in Agitator! In G o r a z d o v a pesem, dasi me nekoliko spominja na: ‚Cekinov ste cesarskih sto‘ etc. . . [Tudi sodbe o »Velikem grofu«, »Agitatorju« in Aškerčevi »Mi vstajamo« — so Štrekljeve!] Naročniki kápajo. Odpo vedalo se je več d u h o v n i k o v in v Ljubljani kakih 5 radikalcev: Kreč, Ledenik, in par poštnih uradnikov.« — Ker je zlasti Kersnikova novela »Agitator« čitateljem

³⁹ O tej Gregorčičevi pesmi je bil zapisal Levec v tedanji zadnji številki »Zvona« še docela drugačno sodbo, češ: »‚Nevesta‘ se odlikuje po svoji izvirnosti, nežnosti in presrčnosti«. (Ljub. zvon z dne 1. jan. 1885, str. 51.)

ugajala, je dobival Levec večje veselje do »Zvona« in več upanja za uspešno konkurenco s »Slovanom«. Dne 5. februarja 1885 je v tem zmislu pisal Kersniku: »Kaj praviš o ‚Zvonu‘? Mislim, da je list letos boljši nego je bil lani. ‚Mrtva srca‘! — Detela se norca dela iz njih⁴⁰ in mislim vsak pameten človek! Beri jih skupno! Detelov roman pa vsakemu dopada [pred enim letom pa sta ga bila Levec in Kersnik vrgla v koš!]: ‚Agitatorja‘ ljudje prehvaliti ne morejo. Posebno gospod Anton [v »Agitatorju« nastopajoči duhovnik stare šole] je zadel pravo stran, če bo tudi jezil razne gospode Antone, Janeze in France. Ako Bog da, bomo jih! Niti Gregorčič ‚Slovana‘ ne rešil. ‚Slovan‘ ima zdaj 700, ‚Zvon‘ 1000 naročnikov. V Ljubljani je letos ‚Zvon‘ izgubil 10, ‚Slovan‘ pridobil 17 naročnikov (Zvon 240, Slovan 115). Čudno! Tolažimo se s tem, da počasi padamo. Drugod? Pri nas nobeden list ne napreduje, vsak ima v svojem rojstvu največ naročnikov. V Nemčiji je drugače!« V pismu na Kersnika z dne 15. februarja 1885 je bil Levec v skrbi zaradi redkega pristopanja vnanjih naročnikov, češ: »Čudno se mi zdi, da zdaj že 4 dni nisem prejel niti tje dnega poštnega naročnika. Druga leta so prihajali do konca februarja.« — V tem času je postal Levec strašno nervozen, ko je v »Narodu« čital namigovanje, da se on zopet vtika v politiko. O tem svojem nemiru je pisal dne 22. februarja 1885 Kersniku: »Ali si bral? Nedeljsko pismo!⁴¹ Železnikar (Alpha) slutí, da sem jaz ‚Edi-

⁴⁰ V pismu na Levca z dne 2. februarja 1885 (prim. mojega »Kersnika« II. in III. del, str. 335).

⁴¹ V svojem običajnem sobotnem kramljanju, naslovljenem »Nedeljsko pismo« z dne 21. februarja 1885, se je urednik »Naroda« Železnikar norčeval iz »Laibacherice« in slovenskega officioza »Ljub. lista«, češ, da sta vsa iz sebe, ker se je javljalo, da bo dr. Herman v Ptujju podučeval ruščino. V tem podlistku so stale tudi naslednje vrstice: »Odličnjak prve vrste je pisal nekemu vladiki na Primorskem, naj z debelim prstom potiplje nekega ured-

nosti dopisnik. Jezi se na denuncijanta, a s a m d e n u n c i r a. „Škodoval bi mu brez truda prav zeló... meri na ‚Zvon‘. Jaz sem bil zmerom te misli, da bodo naposled ‚Zvon‘ ubili naši politični razpori, izvirajoči iz samoljubnosti, zavisti in nestrpljivosti! Winkler je res pisal goriškemu nadškofu, naj prosi prof. Gregorčiča, da ne bode tako neznosno napadal kranjske deželne vlade. To je Winkler na Dunaji sam povedal Vošnjaku in Tonkliju, ker ni smatral za skrivnost. Tista novica, da bi bil W. kaj pritiskal na Depretisa zaradi Erjavca in Ivančiča, pa pravi Schwarz [Winklerjev prezidialist], da je sama laž. To ti je sodrga! Ali je še kateri narod politično tako nemoralen, kakor je naš? A g i t a t o r je spet izvrsten. Samo g o s p o d a A n t o n a se bojim. Naš far je vrág. In učitelje mi pusti pri miru! Jako občutni so, a 300 poštnih naročnikov je med njimi. Še ti naj nas zapusté, potem smo pa vijavajaven! Ali ne moreš vsaj jednemu učitelju dati kake č a s t n e uloge? G. Simon Napuh se spet napihuje v ‚Slovanu‘, a mene pesem njegova ni ugréla.⁴² Ottava rima ni kar si bodi in mož se bori ž njo kakor Sv. Jurij z zmajem na kmetskem znamenji, da človek ne ve, kdo zmaga.« — Koncem februarja 1885 je bil Levec v skrbi ne samo zaradi počasi prihajajočih naročnikov, marveč tudi za to, da bi mu radikalci za Gregorčičem ne izneverili še Aškerca. Mislil je v tem času mimogrede tudi na to, da bi se z »Zvo-

nika-duhovnika, ker si usoja pisati po svojem prepričanju. Isti si je prizadeval, da bi dva profesorja premestili čim dalje, tem bolje. Plemenitost srca se ne da dokazati... Poznam dopisnika Edinosti iz Ljubljane, opisal bi ga lahko prav natančno, škodoval bi mu brez truda prav zeló...« (Slovenski narod z dne 21. februarja 1885, štev. 42.)

⁴² Levec ima tu v mislih Gregorčičevo pesem »Prijeteljem«: »Doklér kraljuje v cvetji zemlja mlada... Zahrula náme je ‚nevihta s Krasa‘ — Kakó morilen, groben dih je njén!« etc. (Slovan z dne 15. februarja 1885, str. 35.)

nom« preselil v drugo tiskarno, kakor se razvidi iz njegovega pisma Kersniku z dne 24. februarja 1885, v katerem čitamo naslednje vrste: »Nenavadno dolgo molčanje G o r a z d o v o se mi nekoliko sumnjivo zdi. Pesmi, ki sta natisnjeni v 1. in 2. številki ‚Zvonovi‘,⁴³ poslal mi je še meseca novembra 1884. Tudi sem zvedel, da sta ga že Hribar in Holz obdelavala. Vrag vedi, kako sta mu naslikala Tebe in mene in vse ‚Zvonove‘ pristaše.⁴⁴ Z ‚Narodno tiskarno‘ imamo strašno ote-

⁴³ Ti dve pesmi sta bili: »Mi vstajamo!« in »Zadnja večerja« (pozneje »Celjska romanca«). — Da bi ga vzpodbudil k marljivejšemu sodelovanju, je bil pisal Levce Aškercu dne 8. februarja 1885 naslednje pismo: »Slovenčeva‘ stranka je kar besna na ‚Zvon‘... Celotizem na Kranjskem strašno prevladuje. Zato je pa tudi tako: nekdanj je kranjska duhovščina dajala škofo trem škofijam, zdaj jih še za svojo nima! Vsak čas se bojim, da novi škof [Missia], oziroma njegovi organi, prepovedó ‚Zvon‘ v semenišču in ‚Alojzijevišču‘. Vidim, da bo spet treba vzeti bojno kopje v roke.« — Levce je res vzpodbudil Aškerc, kateri je nato dne 26. februarja 1885 poslal »Zvonu« svojo svobodomiselno »Balado o potresu«, pod katero se je podpisal »Juan de Granada« — »iz sočutja do nesrečnih špancev«. (Ljub. zvon z dne 1. aprila 1885, str. 193.) — Dne 14. aprila 1885 je Aškerc obljubil Levcu spesniti pesem o Trubarju (poznejšo »Slovensko legendo«) in je k tej svoji obljubi pristavil naslednje vrste: »Kaj vse počenjajo ‚Slovenčevci‘ in Marčnovci, ni mi znano, ker ne morem lahko priti do njih organa. Kar se moje malenkosti tiče, ne bojim se jih prav nič. Frei will ich sein im Denken u. im Dichten... In če bi se tudi zagnali na me, kadar bi enkrat izdal svoje stvari, takrat bi jim bržčas ničesar ne odgovarjal, ali pa tako, da bi imeli ‚dosti‘. — Kadar zlagam pesem, nimam nikoli dogmatike v roki, nego gledam samo na naturo in na sveto filozofijo.«

⁴⁴ Podobno se glasi tudi Levčevo pismo Štreklju z dne 15. februarja 1885: »Največ škodujejo ‚Zvonu‘ agentje ‚Slavije‘, ki potujejo po vsej Sloveniji. Tako mi je Gregorčiča izmaličil edini Holz (Prostoslav Kretanov‘), ki je hud name, da nisem hotel tiskati neslanih njegovih rimarij. Ta vrag Vam lazi samo okoli ‚Zvonovih‘ sodelavcev. Namazan jezik ima in sladak je kakor med. Tudi Gorazda (= Nénad = Anton Aškerc, kaplan v Šmarji pri Jelšah) sta že obdelovala Holz in Hribar, doslej še brez uspeha.

panje... Ako pojde tako dalje, vzel bom tiskarni ekspedicijo... ter izročil jo knjigovezu B o n a č u, kateri jo bode gotovo vestneje in ceneje opravljal. Tudi na to sem že mislil, da bi se z ‚Zvonom‘ preselili h Kleinu in Kovaču. Vederemo! Ako nam ‚Slovenski Narod‘ odpove svojo pomoč, ne vem, zakaj bi še na dalje tlako delali ‚Narodni tiskarni‘?

Kako je »Zvon« gmotno stal po pretoku prvega bojnega leta med radikalci in »elastikarji« in po prvih Mahničevih napadih, se razvidi iz pisma, ki ga je dne 1. februarja 1885 pisal Levec Kersniku: »Danes sva s Pavlo [soprogo Levčevo] sklenila račun. Čistega dohodka je 108 gld., tedaj dividende na vsakega lastnika 27 gld. (z všetimi Šukljetovimi 100 gld.) bi ostalo še Tvojega dolga na račun 1885. l. 180 gld., tvoj osebni dolg znaša 80 gld. minus 27 gld. Dr. Tavčar je po odšteti dividendi dolžan ‚Zvonu‘ še 51 gld., jaz pa 77 gld. ‚Zvon‘ ima doslej okoli 950 naročnikov, ‚Slovan‘ okoli 600. — ‚Škrata‘ bode odsle izdaval ‚Narodna Tiskarna‘, oziroma stavci njeni. Spiritus familiaris mu bode Trstenjak. Sicer so se pa tega sleparja v z a b a v n i h večerih nekateri že naveličali; ločila se je od čitalniškega žurfiksa vsa L[uka] Tavčarjeva klika: Ambrožič, Rojec, Zabukovec, Borštner, Bartelj itd. Sinoč jih je bilo že 16 pri Tavčarji. Nas pri Maliči je bilo samo 10. — Jaz sem preverjen, da čez dvakrat se ne snidemo več. Naveličal sem se tega večnega intrigovanja. Jaz nisem za take stvari. Premalo imam elasticitete in preveč drugih skrbij. Figo bom pokazal vsem in se smejal vsem skupaj. Tudi Gregorčičevega kulta so ljudje že siti, in Hafner mi je včeraj strašno

Ni se čuditi, ako ‚Zvon‘ izgublja tla pod nogami, ker dela zoper njega združena Hribarjeva in Mahničeva druhal; prva iz osebnega sovraštva in — recimo naravnost — iz časnikarske zavisti, druga iz principijelnega nasprotstva. Zato so mi popje še ljubši, vsaj odkritosrčni so!

zabavljali!« — Istega dne 1. februarja 1885, ko je Levec pisal pravkar navedeno pismo Kersniku, je priobčil tudi Anton Trstenjak o »slovstveno zabavnih večerih« v »Slovanu« članek, v katerem je med drugim poročal: »Ko je bil stari ‚sajjni‘ tako imenovani ‚jour fixe‘ pokopan in ko ni bilo več društvenega življenja v Ljubljani, ker je naša vlada s svojimi pokušnjami razkropila tudi krdelce ljubljanskih razumnikov, začeli so misliti nekateri možje, kako zopet oživiti stare zabavne večere. [Iz teh vrst se vidi, da eksistenco sestankov »literarno-zabavnega kluba« elastikarjev, sestajočih se že od konca novembra 1884 posebej, docela zamolčuje Trstenjak, ki nadaljuje:] In res, izprožena misel si je pridobila mnogo pristašev... Z veseljem beležimo četrty slovstvene zabavne večere... Prvi zabavni večer je bil dne 3. januarja. Udeležilo se ga je 38, drugega dne 10. januarja 43, tretjega dne 17. januarja 38 in četrtega dne 23. januarja 47 udov. Predavali so dozdaž že naslednji gospodje: Anton Trstenjak: ‚O slovenskem rokopisu od leta 1643.‘ (ki ga je našel na Prekmurskem); R. Bežek: ‚O osebni veresiji‘; profesor A. Raič: ‚O književnem delovanji vladike Petretiča‘; Vatroslav Holz: ‚O slovenskih pokrajinah‘... Tako so tudi poslali pismo od vseh Slovencev ljubljenemu pesniku Simonu Gregorčiču, izrekši mu svoje neomejeno spoštovanje in ljubezen za poezije, s katerimi toli častno oslavlja nam predrago ime našega naroda... skrbeti nam je, da se zdravi nazori o estetiki, sploh o leposlovji širijo v vse stanove našega naroda... ako bi sodili o leposlovji tako, kakor velečastiti gospodje o znani sedmini, potem bi nam moralo zamreti leposlovje in usahniti vsi bistri studenci nebeške poezije. Sicer so pa tudi udje sklenili, prirediti na predlog Antona Trstenjaka banket z imenom ‚Gregorčičev večer‘.«⁴⁵ — Ta Gregorčičev banket radikal-

⁴⁵ Slovan z dne 1. februarja 1885, str. 44–45.

nih »slovstveno-zabavnih večerov« se je vršil dne 12. marca 1885 ob udeležbi 120 gospodov. Otvoril ga je dr. V. Zarnik, nakar je Anton Trstenjak prečital Gregorčičevo pismo, v katerem je pesnik pozdravljal zlasti navzoče duhovnike⁴⁶ in pisatelje, prošče ene in druge, da bi se vsi zapisali na polo, ki mu bo drag spomin. Najvažnejša iniciativa te prireditve je bila ta, da je na tem banketu predlagal Ivan Hribar, naj bi se zopet oživotvorilo »slovensko pisateljsko društvo«.⁴⁷

V sredini med radikalci in »elastikarji« stoječi dr. Josip Vošnjak je teden pozneje v »Narodu« že priobčil pravila tega društva,⁴⁸ iz katerih se je pozneje izcimilo znano »pisateljsko podporno društvo«, ki se je konstituiralo dne 8. aprila 1885.⁴⁹ Dr. Vošnjak, ki je vzel organizacijo tega društva v roke, ni bil intranzigent in je med prvimi povabil v snujoče se društvo tudi urednika »Ljubljanskega zvana«, o čemer je Levec dne 5. aprila 1885 sporočil Kersniku naslednje: »Dr. Vošnjak me je včeraj obiskal, da bi se pomenila kaj o pisateljskem društvu. Jaz sem zahteval: 1. da se Anton Trstenjak ne voli v odbor, ampak ali Hribar ali dr. Tavčar, ter dostavil, da bi mi bil ljubši dr. Tavčar, ker je pisatelj, kar je akceptiral tudi dr. Vošnjak, — in 2. da je ‚Zvon‘ t. j. elastična pisateljska in politična stranka zastopana vsaj po dveh možeh v odboru pisateljskega društva, kar je dr. V. tudi brez vsakega ugovora in celo z nekaterim

⁴⁶ »Slovenec« je v svoji 54. številki prinesel izjavo nekaterih duhovnikov, ki se niso mogli »ob postnem času« udeležiti Gregorčičevega banketa in so primerne vsote darovali za dijaško kuhinjo s pristavkom, da »oni ne odobravajo sicer napak Gregorčičevih (ki se vsakemu lahko primerijo), pa tudi ne prezirajo izvrstnih lepot njegovih poezij«.

⁴⁷ Slov. narod z dne 13. marca 1885, številka 59.

⁴⁸ Slov. narod z dne 20. marca 1885, številka 64.

⁴⁹ Slov. narod z dne 9. aprila 1885, številka 79.

odobravanjem sprejel, rekoč da je bil on sam od nekdanj tudi te misli. Žal, da je nadaljno razgovarjanje preprečil prof. Stare iz Zagreba, ki je tisti hip tudi prišel k meni. O s t r a n k a h i n o s e b a h se pozneje nisva mogla nič več razgovarjati, pač pa smo se domenili vsi trije, da mora biti društvo samo p o d p o r n o društvo in da se število odbornikov skrči na 6, ki morajo vsi stanovati v Ljubljani. Mislim, da so ti pogoji pametni in zatorej ne razumem S c h w a r z o v e opozicije zoper to društvo. Pomisli, da se društvo prav lahko osnuje b r e z n a s i n z o p e r n a s; ako se pa ne bomo k u j a l i, kakor cerkljivi otroci, lahko društvo v o d i m o i n v e l i k o d o b r e g a s t o r i m o. Prosim te, pridi v Ljubljano 8. t. m. že d o p o l u d n e i n o b i š č i S c h w a r z a.⁵⁰ — Levec se odborniški kandidaturi Ivana Hribarja pri novem društvu ni ustavljal zategadelj, ker tudi njega ni smatral za strastnega nasprotnika. Zakaj že dne 24. januarja 1885 je bil Levcu zagrebški profesor Stare pisal o Hribarju naslednje: »Hribar mi je pravil, da bo v Ljubljani zdaj konec narodnemu razporu«; na kar mu je bil Levec dne 25. januarja 1885

⁵⁰ Tik pred ustanovnim občnim zborom novega društva, dne 6. aprila 1885, je Levec sporočil Kersniku naslednje: »Tvoja navzočnost pri osnovalnem zboru pisateljskega društva ni neobhodno potrebna, ker je sploh zanimanje za društvo zlasti od naše strani prav neznatno. Žal mi je, da nisem mogel z Vošnjakom govoriti o predsedniku. Bojim se, da bodo hoteli voliti Zarnika. Meni bi bil najljubši Šuman ali Pleteršnik, v sili dr. Vošnjak. Za Zarnika ne bi dal glasú nikoli, a bodo nam ga vsilili, boš videl! Večino imajo radikalci že zdaj med člani; odbor bode, kakor sem ti pisal včeraj, nekoliko mešan. In mislim, da je prav tako!« — Kersnik se ustanovnega občnega zbora res ni udeležil, kar je Levec naknadno obžaloval, ko je dne 12. aprila 1885 sporočil prijatelju na Brdo: »Škoda, da te ni bilo v sredo v Ljubljano. Od naše strani sva se osnovalnega zbora pisateljskega društva udeležila samo Senekovič in jaz. Da sva imela na razpolaganje še jeden glas, pa bi ne bil prišel v odbor niti [Anton] Raič, niti dr. Dolencec, ampak Tomšič in Ti... Naš klub je ves pristopil k pisateljskemu društvu.«

odgovoril: »Da bi se Hribar le ne motil! A zdi se mi, da je na eni strani preveč trme, na drugi preveč — starčevičijanske brezobzirnosti in breztaktnosti. Bojim se, da bo pri prvi volitvi spet ogenj v strehil.«

Državnozborska volitev z dne 2. junija 1885, pri kateri je v Novem mestu kandidiral in zmagal zoper kandidata radikalcev Margherija profesor Šuklje, proti kateremu je napisal v »Slovana« par ostrih člankov dr. Tavčar, dočim ga je po izvolitvi imenoval v istem listu Ivan Hribar »znanega koristolovca in veterinjaka«⁵¹ — ta volitev, pri kateri je stal tudi Vošnjakov »Slov. narod« na Margherijevi strani, vendar ni bila preveč razburkala in zastrupila ozračja. Tri tedne po tej volitvi je začel že »Slovenski narod« pisati o tem, kako je to slabo, da je zbog razpora, trajajočega že dvajset mesecev, slovenska inteligenca ne samo politično, marveč celo »družabno ločena«, kar povzroča, da »slovstvo in politika hira, ker se je doslej vsako večje delo snovalo v prijateljskih krogih.«⁵² Levec se je začel ohlajati v svoji dotedanji brezpogojni simpatiji do Šukljeta že v poletju 1885, ko je Šuklje delal na to, da pride za gimnazijskega ravnatelja v Novo mesto Senekovič, v Kranj Wiesthaler. Levec se je potezal zgolj za skromni okrajnošolski inspektorat v Radovljici, ki se je imel izprazniti po imenovanju Senekoviča. Dne 8. julija 1885 je pisal Levec Kersniku: »Mislim, da to drobtinico sem zaslužil; samo bojim se, da ima Š. morebiti že koga drugega in petto, ali če ga še nima, da bi brez premisleka za koga drugega ne začel delati, ne brineč se za prijatelja Levca.« Nato se Levec v istem pismu izpoveduje Kersniku na način, ki kaže, da se je mož dobro zavedal, koliko je njemu kot uredniku »Zvona« škodovala njegova strankarsko-politična prononsiranost: »Jaz sem elastičen postal največ iz o s e b n i h simpatij

⁵¹ Slovan, 1885, str. 188.

⁵² Slov. narod z dne 22. junija 1885, števil. 139.

do elastičnih poslancev, še le v drugi vrsti tudi zato, ker se mi je Winkler-Šukljeto va stvar pravična in srečna zdela za narod naš. A te moje osebne zveze s Šukljeto in to moje politično prepričanje mi je doslej nosilo samo škodo, celo g m o t n o škodo. Le pomisli na 'Zvon'. Večina naročnikov se rekrutira iz radikalnega ostroga. Moje osebno prijateljstvo do Šukljeta je dalo radikalcem v roke orožje, da so začeli delati zoper naš list ter nam odtegnili vsaj 150 naročnikov, in veruj mi, di jih izgubimo samo zaradi tega z novim letom še več. Mislim, da bi moral Š. tudi to uvaževati in tudi zame kaj storiti, zlasti v zadevi radovljiškega inspektorata. Za Šukljeta sva ti in jaz v vsakem oziru, s p e r e s o m i n z m o š n j o, gotovo več storila nego kdor si bodi iz našega kroga in gotovo ni preveč, ako zdaj Šukljetu rečem: Prijatelj, stoj, roka umiva roko!⁵³

Prvi korak k zbližanju med obema razprtima naš prednima taboroma se je napravil v »pisateljskem podpornem društvu«. Odbor tega društva, ki si je izvolil za predsednika dr. Vošnjaka in za podpredsednika Levca, je v oktobru 1885 sklenil, prirejati vsako soboto zvečer literarno-zabavne sestanke s predavanji in pe-

⁵³ Okoli 5. oktobra 1885, ko se je razglasilo Senekovičevo imenovanje, je Levec ves razočaran v svojih upih pisal Kersniku: »Koliko je verjeti Šukljetu in Winklerjevimi obljubam, vidiš lahko iz tega: Senekovič je zdaj imenovan za direktorja in oddaja se njegov inspektorat. Smolej je za to mesto namenil Wurnerja ('eine bewährte Kraft'), ki je bil že enkrat nadzornik, pa se je moral temu dostojanstvu odpovedati, ker je na pol znorel. Zdaj je pa, kakor Smolej misli, 'wiederhergestellt' in ker je tudi nemškutar, ima vse spretnosti in zmožnosti za inspektorat... Senekovič s svojim direktoratom dobi tudi inspektorat v Krškem, krški inspektor prof. Vodeb pa dobi inspektorat v Radovljici. Wurner je tedaj sposoben za inspektorat, ker je pol norca in cel nemškutar, Vodeb tudi, ker je samo pol nemškutarja, jaz pa ne, ker sem cel norec, da sem za slučaj Senekovičevega imenovanja Šukljetu sploh kaj verjel!«

konsonant = Schwaund, Vj. Dentalnasal, Sibilant = Liquida

tjem. Zedinil se je v tej pomembni točki, da je »vsaka politika izključena« na teh večerih.⁵⁴ Prof. Stare, katerega je razpor, zanašan tudi na njemu tako drago literarno polje, zelo pekel, je bil prav v tem času (dne 20. oktobra 1885) pisal Levcu: »Prav od srca želim, da bi se nam ‚Zvon‘ obdržal ter zopet zbral vse pisatelje v svojo kolo. Da bi naši ljudje vsaj opustili osebnosti in bolj skrbeli za stvar.« Levec je Staretu naslednjega dne odgovoril: »Mislim, da se nam letos vendar posreči napraviti skupni klub pisateljskega društva. Bog daj!« — Prvi skupni literarno zabavni večer se je vršil v soboto dne 31. oktobra 1885 z Vošniakovim predavanjem »O mističnih prikaznih človeškega duha«. ⁵⁵ Ti sestanki so se ob prihodnjih sobotah ponavljali. — O spravi med obema sprtima skupinama bom razpravljajal v posebni študiji.

⁵⁴ Slov. narod z dne 21. oktobra 1885, številka 240.

⁵⁵ Levec, ki je v zadnji številki »Ljub. zvon« 1885 (str. 762—763) priobčil imena vseh 94 članov društva, je o teh večerih istotam pisal: »Odbor pisateljskega podpornega društva je osnoval tudi prijateljske zabavne shode, pri katerih se shajajo vsako soboto zvečer člani njegovi. In taki prijateljski razgovori so nam baš zdaj, v dobi politične razcepljenosti in osebnega nasprotovanja, silno potrebni. V politiki menda res ni možna popolna zloga, pač pa bi pisatelji slovenski, ki imajo vsi isti vzvišeni smoter, lahko osnovali svoje kolo, iz katerega bi moralo biti izobčeno vse prazno in največkrat tudi praznoglavo politikovanje, ki le ruši in razdvaja. Doslej je bilo pet takih shodov. Udeležilo se jih je vselej po 30—40 članov. Dva večera je dr. Vošnjak bral zanimivo svojo razpravo ‚O mističnih prikaznih človeškega duha‘ in dvakrat g. profesor Ivan Vrhovec svojo zgodovinsko študijo ‚Ljubljana pred sto leti‘... Peti večer je g. dr. Gregorič predaval ‚o fizičnem in psihičnem podedovanju‘... Taki shodi so prejšnja leta rodili mnogo lepega sadu... V teh shodih se je porodil marsikateri spis, ki je pozneje polnil predale tega ali onega slovenskega lista.« — Tudi v prihodnjem letu 1886, so se ti večeri s predavanji nadaljevali in Levec je v »Zvonu« vestno poročal o njih.